

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta Humanitních Studií

Bakalářská práce

*„Má pobyt seniorů v domovech důchodců dopad na
jejich dlouhodobé cíle?“*

Vypracovala:

Tereza Stenglová

Vedoucí práce:

prof. PhDr. Jaro Křivohlavý

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 24.6.2008

.....

podpis

Poděkování: Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří umožnili, aby tato práce mohla vzniknout. V první řadě to jsou obyvatelky domova pro seniory Elišky Purkyňové, které svolily k rozhovorům. Dále chci poděkovat také prof. PhDr. Jaro Křivohlavému, PhDr. Markétě Habermannové, Ph.D. a Mgr. Hedvice Novotné za konzultace. Můj dík patří i členům mé rodiny, kteří mě v práci podporovali a poskytli mi zpětnou vazbu.

OBSAH

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST	
I. Stárnutí a stáří.....	7
1.1 Co je to stárnutí.....	7
1.2 Co je to stáří.....	11
1.3 Proč se bojíme stáří.....	12
1.4 Stáří z psychologické perspektivy.....	12
1.5 Období pravého stáří: 75 let a více.....	13
II. Péče o seniory.....	15
2.1 Potřeby seniorů.....	15
2.2 Pohled do historie.....	16
2.3 Sociální péče o seniory.....	17
2.4 Odchod do domova důchodců z pohledu psychologie.....	18
III. Směřování a cíle.....	20
3.1 Stáří a cíle.....	20
3.2 Přístup zaměřený na člověka.....	22
3.3 Odchod do domova důchodců a smysl života.....	22
PRAKTICKÁ ČÁST	
I. Výzkumný cíl.....	23
II. Metodologický přístup.....	24
III. Sběr dat.....	24
IV. Strategie výběru.....	26
V. Analýza dat.....	28
VI. Kvalita výzkumu.....	29
VII. Etická otázka výzkumu.....	29
VIII. Výsledky.....	30
ZÁVĚR.....	34
PŘÍLOHA.....	37
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	52

ÚVOD

Téma této práce vyšlo z mého dlouholetého zájmu o problematiku hendikepovaných lidí. Pod pojmem hendikep si však nemusíme představit pouze tělesné či mentální postižení, ale jakékoliv znevýhodnění. Tímto znevýhodněním může být, a je, i stáří. Ne, že by snad stáří samo o sobě bylo hendikepem – vždyť, jak ještě uvidíme, stárnutí je přirozený proces, který patří k životu, stejně jako dětství, a je jeho přirozeným vyústěním. Je ale na druhou stranu třeba si přiznat, že zvláště v naší „západní“ společnosti stáří jako hendikep bráno je. Zřejmě je to důsledek rychlého tempa, které lidé v dnešní době musejí vyvinout, aby ve společnosti obstáli. S tím souvisí i orientace na výkon, která je pro dnešní dobu i naší společnost tak typická. Jak uvidíme, staří lidé nemohou těmto požadavkům dostát tak, jako mladí, proto se ocitají na okraji zájmu společnosti.

Můj zájem o problematiku seniorů započal asi před třemi roky, kdy jsem začala docházet do domova pro seniory Elišky Purkyňové na Praze 6 jako dobrovolník. Hned po první návštěvě domova důchodců jsem přemýšlela o tom, co se asi těmto lidem honí hlavou. Jak jejich umístění do domova pro seniory ovlivnilo jejich životy? Co zbylo z jejich předchozího života? Otázek bylo mnoho.

Velmi mě pak oslovil příběh jedné paní, kterou jsem pravidelně navštěvovala. Byla již velmi nemocná, nemohla se sama hýbat, pouze rukama, a přesto působila jako dáma. Se svým stavem byla smířená. Nebyla to však rezignace na stav bezmoci. Byla smířená s tím, jaký život prožila, jaké lidi poznala a jak sama jednala. Byla přesvědčená, že prožila krásný a plný život, který nyní musí skončit, aby mohly začít životy jiné. Přesto jsem si ale byla vědoma toho, že umístění do domova důchodců člověku musí změnit život od základu – změni se prostředí, člověk si musí navyknout na nový režim, přijde z části o své soukromí atp. Proto jsem se rozhodla, že svou bakalářskou práci věnuji právě tomuto tématu. Vzhledem k tomu, že se jedná o téma široké, musela jsem ho nějak zúžit. Vybrala jsem si tedy otázku směřování lidského života. Chtěla bych se proto v této práci pokusit na příkladě konkrétních obyvatel domova důchodců a jejich vyprávění zjistit, zda se v souvislosti s pobytem v domově důchodců mění životní směřování člověka.

Co se týče prací, které by se věnovaly tématice seniorů – a zvláště seniorů žijících v domově důchodců, nenalezla jsem zatím uspokojivé práce, které by problematiku hlouběji zkoumaly. V českých podmínkách se vyskytují práce, které se zabývají seniory spíše z obecného pohledu kvality jejich života. Mohu zmínit např. práci s názvem *Čeští seniori včera, dnes a zítra* (Vohralíková, 2004). Práce si klade za cíl nahlédnout na stáří z několika perspektiv najednou. Autoři předkládají kvantitativní údaje o demografii, sociálních, ekonomických a zdravotních aspektech stáří.

Další práce, která je věnována seniorům, nese název *Život ve stáří* (Kuchařová 2002), jejímž zadavatelem bylo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, se snaží pomocí kvantitativního

zkoumání poodhalit, jak čeští senioři vnímají svou socioekonomickou situaci. Obě dvě šetření jsou velmi rozsáhlá a přinášejí podstatné informace pro porozumění jednotlivým aspektům stáří, ale téma jejich celoživotních snah a cílů v nich obsaženo není.

Třetí studie, kterou jsem se rozhodla v úvodu zmínit, nese název *Autonomie ve stáří* (Sýkorová 2007). S touto studií jsem se seznámila až v průběhu vlastního výzkumu. Přináší sociologický pohled na autonomii ve stáří. Studie se snaží navázat na poznatky gerontologie, která autonomii tematizuje především jako "(...) *respekt vůči starším, byť nesoběstačným jedincům a jejich právu na rozhodování o léčbě, jejím způsobu a ukončení*" (Sýkorová 2007, s. 11). Výzkum byl zaměřen na zodpovězení výzkumných otázek, jak senioři definují osobní autonomii, jak vidí sami sebe z hlediska vlastní autonomie, jakou hodnotu jí připisují, zda a v čem vidí její ohrožení či naopak podporu a jaké strategie k jejímu udržení užívají (tamtéž, s.13). Výpovědi seniorů jsou doplněny výpověďmi příslušníků střední generace – jejich potomků. Tato studie mi díky blízkosti tématu sloužila jako jeden z inspiračních zdrojů. Autonomie je totiž jeden ze základních předpokladů pro dosahování cílů a aktivního směřování lidského života.

Domnívám se, že předložená práce by mohla být dalším střípkem k porozumění problematice stáří a zvláště tomu, co znamená pro člověka umístění do domova důchodců – jaké změny musí přijmout. Podle dosavadních poznatků česká populace stárne. První z výše uvedených studií předkládá skutečnost, že na přelomu 20. a 21. století je obyvatelstvo české republiky nejstarší v celé své historii. Porodnost i úmrtnost se stabilizují na nízkých a vyvážených hodnotách, neboli rodí se málo dětí a úmrtnost je stabilizovaná nebo se snižuje. Věkovou strukturu populace tak charakterizují malé podíly mladé populace a vyšší podíly populace seniorské. Například v roce 2002 tvořili lidé starší 60 let 18,8% populace. Studie také dodává, že podle relativně spolehlivých prognóz se bude stárnutí obyvatel naší země dále zvyšovat (Vohralíková, Rabuši 2004). Na tuto změnu, která již nastala, je potřeba, alespoň myslím, reagovat interdisciplinárně – počínaje ekonomii, konče psychologii.

Práce, kterou předkládám, je zaměřena převážně psychologicky. V teoretické části seznamuje čtenáře s problematikou stárnutí a stáří. Dále pak pojednává o možnostech sociální péče o seniory, přičemž důraz je kladen hlavně na téma domovů pro seniory. V praktické části se pak čtenář dozví něco o průběhu výzkumu, který jsem v rámci této práce provedla, a samozřejmě i o jeho výsledcích.

Teoretická část

I. STÁRNUTÍ A STÁŘÍ

„Biologickou podstatu stáří musíme respektovat, ale společenskou atmosféru pojetí stáří můžeme cíleně utvářet.“

– Haškovcová 1990, s. 55 –

V této části své práce chci pojednat o tom, co je to vlastně stáří a stárnutí. Vzhledem k tomu, že jsem svůj výzkum zacílila právě na seniory, považuji za vhodné začít obecně stářím a jeho projevy, aby si čtenář udělal představu, v jaké fázi života a hlavně jakými problémy a úskalími musí respondenti procházet. V první kapitole se zabývám obecně projevy stáří – ať už tělesnými či psychickými. Dále se pak budu zabývat stářím, jakožto životní etapou, přičemž budu přihlížet hlavně k psychologické perspektivě stáří. Dozvíme se, co je, alespoň podle odborníků, vývojovým úkolem stáří a povíme si i o období tzv. pravého stáří, ve kterém se právě nacházejí naši respondenti.

1.1 Co je to stárnutí?

O definici pojmu stárnutí, neboli gerontogeneze, a stáří se již pokoušelo mnoho autorů, ale žádná z definic není absolutní a definitivní. Stárnutí je obecně přirozený pochod, který začíná vlastně již narozením člověka, a představuje neodvratný děj, který je poslední ontogenetickou¹ částí lidského života (viz např. Haškovcová 1990). Každý člověk stárne jinak rychle, a mj. i proto se všichni lidé nedožívají stejného věku. Přidruží-li se během života různá onemocnění, zrychlují se projevy stárnutí, úbytek sil je výraznější a může nastat období, kdy i běžné denní úkony lze vykonávat jen obtížně. **Stárnutím** se tedy obecně rozumí souhrn pochodů, především biofyzilogických, probíhajících v průběhu času. Stárnutí jako postupná řada změn má nejen stránku biologickou, ale i psychickou a sociální.

Jak už jsme řekli, stárnutí začíná již narozením dítěte, pokračuje pohlavním dozráváním v pubertě a v adolescenci a směřuje k smrti. Haškovcová (1990) potvrzuje, že každý člověk stárne jinak. Proces stárnutí je vždy diskontinuitní. Stárnutí jako proces je ale ve své

---

¹ Týkající se individuálního vývoje jedince.

biologické podstatě stále stejné. „Stárnutí znamená prostě involuční proces organismu, který probíhá rychleji či zvolna, kontinuálně nebo častěji disociovaně, a to po celý život“ (Haškovcová 1990, s. 56).

Často se můžeme setkat s lidmi, který stárí chápou jako nemoc. Je pravdou, že starý člověk bývá víc nemocný než člověk mladý, ale nelze tvrdit, že stárí samo o sobě je nemoc. Stárnutí je, jak už jsme řekli, přirozený fyziologický proces. Haškovcová v souvislosti s tímto problémem upozorňuje, abychom stárí neredukovali na pouhé nemoci, obtíže a čekání na smrt. Stárí totiž není nutně synonymem nemoci. Je nutno odlišovat tzv. *fyziologický typ stárnutí* (Haškovcová 1990, s. 9), který je zákonitou součástí ontogeneze, od tzv. *patologického stárnutí* (tamtéž), které je charakteristické abnormálním výskytem chorob. Nemocnost je přirozenou součástí našeho života. Setkáváme se s ní v každém věku. Stárnutí není chorobnou změnou, ale normálním biologickým pochodem, sestupnou periodou začínající již v dřívějších vývojových obdobích. Na druhé straně je třeba vzít na vědomí, že právě v tomto období (zejména od 75. roku věku) některé nemoci a poruchy přicházejí častěji a ve větším počtu, než tomu bylo v dětství, mládí či dospělosti. Také prožívání nemocí, jejich léčba a případná hospitalizace probíhá u seniorů poněkud odlišně.

Tělesné stárnutí

Lidské tělo prochází během stárnutí involučními² změnami, které senior ne vždy vítá. Při biologických projevech gerontogeneze sehrávají důležitou roli genetické dispozice, životní styl a individualita každého jedince. "*Někdy je těžké rozlišit, které změny jsou přímým či nepřímým následkem nemoci a které souvisejí pouze s věkem*" (Říčan 2004, s. 333). Po sedmdesátce se velmi často vyskytuje tzv. polymorbidita, neboli současný výskyt více než jedné chronické choroby (tamtéž, s. 334). Pojdme se nyní podívat, ke kterým změnám během stárnutí dochází nejčastěji.

Dochází např. ke změně **pohybového aparátu**. Během stárnutí dochází k atrofii svalových vláken a snižuje se počet červených svalových vláken. Dochází k úbytku svalové síly, ovšem některé motorické stereotypy zůstávají relativně v dobrém stavu i v pozdním věku. V průběhu stárnutí se mění i stav **kardiovaskulárního systému**. Nejvíce se stárnutí odráží ve stavu cév. Důsledkem je potom v mnoha případech ateroskleróza a hypertenze. Později také stoupá počet mozkových příhod. Zhoršení **respiračního systému** snižují rychlost dýchání, množství vdechovaného i vydechovaného vzduchu. Snižená funkce dýchacího systému pak vede k hypoxii. Změny **termoregulace** vznikají v důsledku změn metabolismu, a tak dochází k obtížím v udržování tělesné teploty. Často je starým lidem zima, mají problém adaptovat se na výraznější změny teploty. Změny **trávicího systému** se mohou projevovat průjmem či zácpou a dalšími potížemi. Proces stárnutí s sebou nese i změny **nervového systému**, kdy dochází k poklesu počtu neuronů, na periférii se zpomaluje vedení vzruchu (porucha chůze, rovnováhy a postoje). Změny **vylučovacího systému** zase obnášejí mj. nárůst inkontinence. Změny v činnosti **štítné žlázy**

---

² Sestupnými

způsobují hormonální nerovnováhu, mění se citlivost tkání vůči hormonům. Ve stáří tvoří **kostra** pouze 10% celkové váhy člověka, častý je výskyt osteoporózy a zlomenin kostí. Velké změny se objevují i na chrupu (Křivohlavý 2002, s. 139 – 140).

Výše uvedené změny bychom mohli zařadit mezi zdravotní komplikace, které proces stárnutí přináší. Je ale potřeba se zmínit o **změnách celkového vzhledu**, které sice přímo neovlivňují zdraví seniora, ale mají rozhodně vliv na jeho sebehodnocení, a tím pádem i na celkový pocit životní pohody. Pro člověka, který je tvorem společenským, je totiž v každém věku důležité, jak vypadá, jak vystupuje před ostatními. Nejinak je tomu ve stáří. Tělesné změny, které stárnutí doprovázejí, se "*...z estetického hlediska jeví jako negativní*" (Říčan 2004, s. 335). Starý člověk totiž nemá být sexuálně přitažlivý, není biologicky účelné najít sexuální zálibení ve starci. "*Tak se geront musí umět vyrovnat i s vlastní ošklivostí, či ošklivostí partnera, a hledat krásu i na starém těle*" (tamtéž). Nicméně, jak Říčan (2004) zdůrazňuje "*...i na tváři geronta lze spatřit krásu, ta však není sexuálního charakteru, ale spíše vyjadřuje určitou oduševnělost, zkušenosti a snad i moudrost (...)* Vzhled geronta tak nemusí vzbudit jen odpor, ale i soucit či obdiv" (s. 336). Mezi hlavní změny celkového vzhledu patří zvyšující se počet vrásek, zejména v obličeji, u hubených lidí pozorujeme stále ostřejší rysy v obličeji, u obézních seniorů se objevuje "druhá brada". Kůže je suchá a tenká s pigmentací. Vlasy u většiny starých lidí šedivějí, u mužů je častý úbytek vlasů (Křivohlavý 2002, s. 140).

Psychologické stárnutí

Nejen tělo, ale i psychika je v procesu stárnutí vystavena involučním změnám. Strukturální i funkční změny mozku probíhající rozdílnou rychlostí a intenzitou se projeví i v psychické oblasti. **Úbytek mozkové hmoty** je úměrný narušení funkcí, které řídí příslušné oblasti. Vzhledem k různým změnám daným stárnutím zpracovává lidský mozek některé informace jinak než dřív. Psychické změny v období stáří ovlivňuje individuálně specifický životní styl a různé návyky a zlovyky. Kognitivní a sociální schopnosti nemusí už být vždy potřebné, tudíž nejsou používány, proto život seniorů může mít charakter zjednodušeného stereotypu. V období stárnutí a stáří dochází k nerovnoměrné proměně jednak dílčích schopností, ale i celkové struktury poznávacích procesů (Vágnerová 2007, s.315).

Podobně jako u tělesných involučních změn musíme vzít v úvahu, že "*(...) těžko odlišujeme přirozené involuční změny od změn, jež jsou součástí nebo následkem duševní poruchy. Obojí změny vedou totiž podobným směrem. Kromě toho se v duševním stárnutí prolínají vlivy biologického věku mozku a celého těla s vlivem zkrácené životní perspektivy, změněného vzhledu a dalších společenských faktorů, které s sebou věk nese a které determinují duševní involuci*" (Říčan, 1990, s. 375).

Stárnutí tedy na rovině psychiky doprovází **zpomalení duševní činnosti**, což je způsobeno zpomalenou aktivitou nervových buněk. Jako alternativní příčiny tohoto jevu Říčan (2004) uvádí nedostatečnou motivovanost a nadšení starého člověka, je opatrnější – "*Přesnost je*

pro něj důležitější než rychlost" (s. 337). Důvodem proč jsou dnešní geronti v mnoha věcech pomalejší než dnešní lidé středního věku, může být podle Říčana i tzv. *kohortový efekt*, neboli skutečnost, že dnešní senioři byli jinak vychováváni a jinak se psychicky vyvíjeli. Zmíněné alternativní příčiny zpomalení nervové činnosti (společenské faktory, kohortový efekt) by mohly být výzvou k akci na zkvalitnění péče a pomoci seniorům.

Stáří také **špatně snáší změny**. I zde ale Říčan vidí možný vliv předsudků a ptá se, zda může být u geronta vůbec možná změna k lepšímu.

Pro příklad uvádím situaci, do které se dostala jedna stará paní, žijící v domově důchodců na Praze 6, kterou jsem jednu dobu navštěvovala jako dobrovolník. Tato paní strávila celý svůj život na vsi. Tam se vdala i vychovala děti. Ty se v průběhu let přestěhovaly do Prahy, kde založily své vlastní rodiny. Když tato dáma ovdověla, trpěla již četnými zdravotními problémy a nebyla s to postarat se o velké hospodářství, na kterém strávila většinu svého života. Její děti ji tedy přemluvily, aby se odstěhovala za nimi do Prahy, kde začala bydlet u své dcery v bytě. Mohlo by se zdát, že to byla změna k lepšímu – babička si mohla oddychnout, že se už nemusí pracně lopotit na velkém statku a našla pohodlí velkoměsta. Přesto se však tato paní velice trápila a na nový domov si nikdy nezvykla. Pro ni byla tato změna velmi nepříjemná. Takových podobných příkladů bychom jistě našli mnoho.

Dalším rysem stárnoucího člověka je **snížení zájmu o okolí** až netečnost, neboli méně intenzivní emoční prožívání a převaha negativních emocí. To lze vysvětlit řídnutím propojení výběžků mozkových buněk. "*Psychickou involuci můžeme chápat jako demontáž osobnosti (...) zatímco vzestupné stádium vývoje znamená diferenciaci, (...) stárnutí bývá naopak spojeno se zjednodušováním osobnosti (...) člověk ztrácí vztah k určitým osobám, zálibám, hodnotám, ideálům, osobním i nadosobním cílům"* (Říčan 2004, s. 339).

S psychickou involucí se samozřejmě pojí i **psychické poruchy** či psychosomatické nemoci (blíže viz. Říčan 2004, s. 339 – 340). Často dochází ke změně osobnosti – lidé bývají podezřívavější (až paranoidní), i když někdy oprávněně, jak poznamenává Říčan. Starým lidem také ve zvýšené míře hrozí demence nebo deprese.

Stáří bývá spojováno mj. s **odchodem do důchodu**. Ten starého člověka nutí **přebudovat svou identitu**. Někteří se na odpočinek již těší, ale hodně seniorů to vnímá negativně. Mají strach z budoucnosti, obávají se své ekonomické situace. Mimoto, jak poznamenává Haškovcová, v současném světě je uznávanou rolí být pracující. Penzista se tak pere s pocitem, že si ho už nikdo nevšimne, nepochválí ani nezkritizuje a dodává: „*Přijali jsme povrchní představu o tom, že pouze tam, kde existuje zaměstnanecký tedy institucionalizovaný pracovní poměr, přiznáváme práci vysoké společenské uznání. Ztotožnili jsme pojem práce a zaměstnanost*“ (Haškovcová 1990, s. 49). Často se proto objevuje "(...) *pocit, že nikam nebudu patřit*" (Říčan 2004, s. 346), který vede, častěji u mužů, až k pocitu méněcennosti (tamtéž, s. 347). Mimo jiné i proto Říčan doporučuje začít s přípravami na odchod do důchodu včas – nejlépe před vstupem do důchodu. Základem je pěstovat záliby, které pomohou zaplnit čas, která člověk dříve

trávil v zaměstnání (tamtéž, s. 348). "*Jak nám ubývá tělesných i duševních sil, musíme slevovat, vyklízet celá rozsáhlá území svého osobního světa.*" (tamtéž, s. 350)

U starého člověka postupně klesá vitalita a energie. Dochází ke **zpomalení psychomotorického tempa a senzomotorické funkční koordinace**, řeč je pomalejší, rozvláčná, ale objevuje se zase větší systematičnost, důkladnost. Často se objevují **poruchy paměti** (snížení všípivosti a vnímavosti, postižení výbavnosti), **vzrůstá smysl pro detail** – stoupá např. schopnost rozlišovat tóny, odstíny. Co se týče intelektuální úrovně, ta sama o sobě neklesá tolik, jak by se mnozí mohli domnívat. Nezřídka vzniká **stereotypie úsudku** (osvědčená zkušenost či rigidita), **ochuzení fantazie, klesá schopnost psychické adaptability**, z čehož plyne nedůvěřivost, až podezřivost. Starý člověk bývá často obkloповán samými mladšími (děti, vnoučata) a bývá pro něj těžké přijmout roli závislého zvláště – o to více se tím trápí v dnešní době, kdy je vyzdvihována nezávislost a samostatnost. U stárnoucího člověka se setkáváme i se **zvýšenou únavností, rozmrzelostí a častým smutkem**, který bývá důsledkem bilancování a úvah o smyslu života. Stárnutí s sebou také může přinést určitou emoční oploštěnost v oblasti vyšších citů (nenechá se tak rychle vyvést z míry, hodně toho už prožil), ale zároveň se může vyskytnout citová labilita, oslabení sociálního a estetického cítění (Haškovcová 1990, s. 95 – 105).

Jak je vidět, stárnutí přináší opravdu velké množství změn, na které většinou člověk ani jeho okolí nebývá stoprocentně připraveno. Pojďme nyní o krůček dále a zkusme si povědět něco o tom, k čemu vlastně stárnutí směřuje.

1.2 Co je to stáří?

"Dívat se celé hodiny z okna, pozorovat, kdo jde s kým a kam, kdy se vrací, jak je oblečen – a pak to všechno podrobně probrat se sousedkami: to může být činnost konaná s maximálním zaujetím, podstatně hodnotnější a více osvěžující než pasivní sledování televize..."

– Říčan 2004, s. 350 –

Stáří označujeme výsledný stav organismu, který vznikl procesem stárnutí. Podle Haškovcové (1990) je stáří "*nevyhnutelnou perspektivou každého živého tvora*" (s. 17). Období stáří je často také označováno jako tzv. **třetí věk**. Určit hranici stáří je ale velmi obtížné. Jednotlivé zdroje se rozcházejí, pokud se shodují, tak právě v tom, že určit tuto hranici je neskutčné. „*Současná společnost považuje za starého toho jedince, kterému vzhledem ke kalendářnímu věku vznikl nárok na starobní důchod*“ (Haškovcová, 1990, s.21). Vzhledem k tomu, že hranice odchodu do důchodu se postupně zvyšuje, navíc jinak u mužů a jinak u žen, jeví se tato hranice jako velmi neostrá. Jak upozorňuje Haškovcová je stáří, jehož počátek naše západní společnost dává do souvislosti s odchodem do důchodu, určováno **ekonomickou optikou**.

Nejběžnějším měřítkem stárnutí je ale **kalendářní (chronologický) věk**. Dnes se ve

většinou zemí přijímá patnáctiletá periodizace lidského věku, tak jí navrhla Světové zdravotnické organizace (WHO). Podle ní se stáří člení na tato období (Haškovcová, 2002):

- ◆ 45-59 let - střední věk, zralý věk,
- ◆ 60-74 let - vyšší věk, ranné stáří, presenium,
- ◆ 75-89 let - stařecký věk, sénium, vlastní stáří,
- ◆ 90 let a výše - dlouhověkost.

Haškovcová (1990) dodává, že „...*kromě kalendářního věku je ale také nutno brát v potaz věk funkční, neboli skutečný*“ (s. 23). Rychlost procesu stárnutí je tedy silně individuální a navíc subjektivní.

1.3 Proč se bojíme stáří?

V současné době si můžeme všimnout, že vztah ke stáří je spíše negativní. Trendem je nestárnout. Reklama i časopisy jsou plné přípravků “zaručujících” věčně mladý vzhled, nemluvě o boomu plastických operací, které se snaží projevy stárnutí oddálit s ještě větším účinkem. Jak píše Vágnerová (2007), dnešní člověk chápe stáří spíše jako nutné zlo. Je to zřejmé, protože naše doba oslavuje spíše mládí, krásu, zdatnost, ale hlavně výkon. Nevidíme ve stáří zkušenost, moudrost a vyrovnanost jako naši předkové, kteří ho i umělecky ztvárňovali. Rozpačitě se ptáme, co má být obsahem této životní etapy. Vágnerová (2007) k tomu říká: “*Neuvědomujeme si, že obsah i forma našeho stáří je dána obsahem a stylem celého dosavadního života, že stáří je pouze vyvrcholením individuálního přístupu, naší jedinečnosti*” (s. 315). Vztah ke stáří bývá významně ovlivněn již v dětství. Záleží proto na rodičích a na přístupu k jejich vlastním rodičům. Příklad chování, který dávají svým dětem, poskytuje model jednání, jaké od nich mohou sami ve stáří očekávat. Na jedné straně chceme stáří ctít, milovat, na druhé straně nás dráždí svou pomalostí, zevnějškem, svou zdánlivou neschopností.

Strach ze stáří můžeme interpretovat i jako strach ze smrti, z vlastní konečnosti. Bacci (2003) se pokouší odpovědět na to, proč je v současnosti strach ze smrti tak velký. Píše, že zatímco dříve lidé žili v prostředí bohatém na vztahy, dnes jsme stále osamělejší při narození i smrti. Odcizili jsme se od významných událostí života – zrození a smrti, což vedlo i ke změně postojů k životu a smrti. Smrt je dnes méně běžná, méně nečekaná, méně mimořádná a nenarušuje tolik jako kdysi řád posloupnosti, který říká, že nejprve umírají starší, poté až mladší. Tuto skutečnost Bacci nazývá **demografická racionalizace smrti**. Nenadálá smrt se však v důsledku toho jeví jako nesnesitelná. Na základě tohoto tedy Bacci usuzuje, že jsme přebrali oblasti lidského života, které dřív náleželi jen přírodě, částečně do svých rukou, ale platíme za to daň, která spočívá v pocitu odcizení, osamocení, strachu a z něj plynoucí úzkosti.

1.4 Stáří z psychologické perspektivy

Vágnerová (2007) uvádí, že z hlediska psychologických teorií má stáří svůj specifický význam. Stáří je poslední etapou života, která bývá označována jako *postvývojová*, protože byly již realizovány všechny latentní schopnosti rozvoje. Přináší nadhled a moudrost, pocit naplnění, ale také úbytek energie a nezbytnou proměnu osobnosti směřující k jejímu konci. Je obdobím relativní svobody, ale i dobou kumulace nevyhnutelných ztrát ve všech oblastech. Hlavním vývojovým úkolem stáří je pak dosáhnout **integrity** v pojetí vlastního života. To se projevuje přijetím vlastního života jako celku, který měl svůj smysl. Pozitivní hodnocení vlastního života napomáhá starému člověku i k přijetí smrti, která je právě v období stáří nejaktuálnější.

Člověk je ve stáří více než kdy jindy zaměřen na minulost. Ke světu i sám k sobě se vztahuje převážně tak, že bilancuje. Musí se pokusit vyrovnat se svým životem, protože už mu nezbývá moc času něco zásadně měnit. *“Na druhé straně to, co prožil a uskutečnil, zůstane v nějaké formě zachováno. Dosažené zkušenosti, úspěchy a pozitivní zážitky staršímu člověku zůstávají navždycky, jsou nezaměnitelnou součástí jeho osobnosti”* (Vágnerová 2007, str. 303). Cílem bilancování je tedy vyrovnání vztahu ke světu i k vlastnímu životu.

Tématem integrity ve stáří se hojně zabýval známý vývojový psycholog E. H. Erikson. Ten píše (Erikson 1986), že ve světle blížícího se konce se stále intenzivněji objevuje nutnost přijmout fakt, že minulost změnit nelze a budoucnost neznáme. Je tedy potřeba si přiznat eventuální životní chyby a opomenutí, z čehož mohou u starého člověka plynout pocity zoufalství. Ty je potřeba vyvážit pocitem vlastní integrity. Staří lidé, kteří jsou se svým životem srovnáni, se mohou stát rádci a průvodci pro jedince z mladší generace (vnoučata, pravnoučata atp..). Jak ale Erikson zdůrazňuje, i oni sami musejí nalézt někoho, kdo je podpoří a povede na jejich vlastní cestě nejistou budoucností – zde se mohou inspirovat např. vzory z dětství, vrstevníky či přáteli. Erikson zjistil, že většina starých lidí se v rozhovorech nezmiňuje o tom, že se jim v průběhu života něco nepovedlo nebo že by něco udělali jinak. Vysvětluje to tak, že takoví lidé mohou být pod tlakem tzv. „*pseudo-integrace*“. To znamená, že si budují vlastní náhled na svůj život, aniž by do něj zapojili nepříjemné elementy vlastního života, které jim nevyhovují.

Erikson dále říká, že aby starý člověk dosáhl **moudrosti** a schopnosti **nadhledu**, což jsou dílčí úkoly stáří, musí být schopen přijmout beznaděj jako přirozenou součást stáří. Stáří přináší mnoho pádných důvodů k zoufalství – je tu za námi minulost, se kterou nejsme vždy zcela spokojeni; pak je tu přítomnost, která často přináší bolest a utrpení; před námi se rozprostírá budoucnost, která je nejistá a vzbuzuje strach, protože součástí budoucnosti je i blížící se smrt. Největší strach mají podle Eriksona lidé z toho, že jistota smrti je pro každého z nás nevyhnutelná, ale zároveň o ní vlastně nic nevíme.

1.5 Období pravého stáří: 75 let a více

Vzhledem k tomu, že respondenti, o kterých budeme více hovořit v praktické části této práce, jsou ve věku od 81 do 95 let, ráda bych se zde blíže zmínila o období tzv. pravého stáří, o kterém lze hovořit až u lidí, kteří dosáhli věku 75 let (viz.např. Vágnerová 2007). Toto období je

spojené s dalším vystupňováním výše zmíněných problémů. Častěji také dochází ke kumulaci různých zátěžových situací, které kladou vysoké nároky na adaptaci starého člověka. Tyto situace bývají často pro starého člověka těžko zvládnutelné. To, do jaké míry bude starý člověk nové situace schopen zvládat, závisí ve velké míře na jeho osobnostní, zkušenostech, hodnotovém systému, ale i na aktuálním psychickém a tělesném stavu. Základní zátěžové situace, které potkávají staré lidi jsou tyto:

- ◆ nemoc a úmrtí partnera,
- ◆ zhoršování zdravotního stavu,
- ◆ ztráta jistoty a soukromí (Vágnerová 2007, s. 400).

Na jedné straně existují lidé, kteří jsou v této fázi života oceňováni pro svou moudrost a životní nadhled, ale jsou i tací kteří jsou poznamenáni četným psychickým i somatickým úpadkem. Příčiny těchto změn bývají obvykle patologické. Nejde totiž pouze o důsledek pokročilého stáří, ale i o projev různých onemocnění, která ovlivňují fungování CNS a často i celého organismu.

Kvalita života v pozdním stáří bývá individuálně rozdílná. Obecně platí, že kvalita života a s ní související pocit životní pohody v tomto období klesá a zhoršuje se i subjektivní hodnocení vlastní životní situace. Důležitým úkolem pozdního stáří je podle Vágnerové **udržení přijatelného životního stylu**, přičemž podmínky pro toto udržení autorka shrnuje do několika základních bodů:

- ◆ Udržení nezbytné *autonomie* a soběstačnosti proti narůstající bezmocnosti a s ní související závislosti.
- ◆ Udržení či znovuvytvoření potřebných *sociálních kontaktů* a vztahů proti sociální izolaci a pocitu osamělosti.
- ◆ Udržení přijatelného osobního významu a *sebeúcty* proti pocitu vlastní nedostatečnosti a nepotřebnosti (Vágnerová 2007, s.399).

Velmi starý člověk musí také řešit jiné problémy než dříve. Daleko víc než kdy jindy je **zaměstnáván stále obtížnějším zvládnutím vlastního života**. Pro starého člověka bývá proto těžké získávat nové **kompetence**. V pozdním stáří bývá úspěchem udržení stávajících kompetencí. Člověk si ve světle těchto skutečností někdy jen těžko zachovává pocit autonomie, což může vést až k negativistickému pohledu na svět a dění v něm. **Autonomii** můžeme definovat jako „*relativní samostatnost jedinců vzhledem k sociálnímu okolí, jejich schopnost, vůli a možnost vést v daném prostředí život podle vlastních pravidel, rozhodovat o něm a kontrolovat jej*“ (Sýkorová 2007, s.75). Autonomie je velmi důležitý předpoklad pro realizaci plánů a cílů daného člověka. Autonomie totiž souvisí s "(...) potřebou vyjádřit vlastní individualitu, své schopnosti, ale i realizovat své sny a přání (Sýkorová 2007, s. 78) Jak ještě později uvidíme, autonomii ve stáří neomezuje jen zdravotní stav člověka, ale i umístění do domova pro seniory.

Co se týče **identity** člověka v pozdním stáří, může, díky dosažení moudrosti a vědomí blízké smrti, vzniknout potřeba nějak doladit vlastní identitu. Senior může začít jinak chápat sám

sebe nebo zdůrazňovat jiné složky identity, které doposavad v jeho sebepojetí nehrály tak důležitou roli. Vágnerová (2007) v této souvislosti zmiňuje pojem **gerontotranscendence**, který označuje tzv. přechod na jinou úroveň a *"celkový posun od vázanosti na reálný svět a racionální postoj k jiným dimenzím, které nejsou zatěžovány úpadkem těla a vědomím blízkosti smrti"* (Vágnerová 2007, s.401). Výsledkem je dosažení vyšší životní spokojenosti a životního klidu. Gerontotranscendence se tedy může projevit na třech úrovních:

1. změnou v chápání života,
2. změnou v chápání sebe sama,
3. změnou chápání vztahů k lidem (Vágnerová 2007, s. 401).

Vágnerová (2007) ještě dodává, že: *"Staří lidé mají někdy tendenci své já chránit před nepochopením jiných lidí, a proto je skrývají za personu, tj. určitou masku, která je reprezentuje v sociálním kontaktu. Důvodem je nejen obava z nepochopení, ale i nechut' a možná i neschopnost vysvětlovat, k jakému posunu v jejich chápání došlo"* (s. 402).

Můžeme tedy shrnout, že hlavním úkolem pozdního stáří je dotvoření vlastní identity, která pak dá význam nejen uplynulému životu ale i jeho blížícímu se konci.

II. PÉČE O SENIORY

*„Úroveň společnosti lze hodnotit dle toho,
jak zajišťuje péči o staré a nemocné“*

– Haškovcová, 1990, s. 158 –

Nutnost péče o seniory je neoddiskutovatelný fakt. Mluvili jsme o tom, k jakým involučním změnám dochází jak na poli tělesném, tak na poli psychiky. V této kapitole se chci zabývat aspekty péče o staré lidi. Největší důraz přitom budu klást na sociální péči o seniory, zvláště pak na domovy důchodců, neboť právě tam jsem hledala své respondenty pro praktickou část této práce. V souvislosti s tématem domova důchodců si řekneme něco o tom, co prožívá člověk, který právě do domova důchodců přišel a jak moc může tato změna ovlivnit dosavadní celkový životní styl seniora.

Hned v úvodu se budu zabývat potřebami seniorů, pak různými druhy péče o staré lidi a podíváme se i do historie. Ještě než se začneme bavit o potřebách seniorů, ráda bych pro zamyšlení zmínila myšlenku Vágnerové (2007) o vztahu společnosti k péči o seniory: *"Společnost náplň života seniorů příliš nevynezuje možná i proto, že se od nich již mnoho neočekává a manipuluje je spíše do role pasivních konzumentů péče jiných lidí"* (s. 402).

2.1 Potřeby seniorů

Podle Haškovcové stárnoucí a starý člověk potřebuje přiměřené zdraví, materiální a finanční zázemí, místo, kde je doma, kde se cítí vážen a ctěn, kde ho mají rádi a kde on má někoho rád. Všichni mají potřebu být platní a prospěšní. Péče o staré lidi tedy podle nejnovějších poznatků musí zahrnovat 4 složky:

- ◆ individuální (pocit osobní jistoty a spokojenosti),
- ◆ sociální (být součástí společnosti),
- ◆ zdravotní.
- ◆ hmotnou (Haškovcová 1990, s.183).

Vágnerová se potřebami seniorů zabývá více a ukazuje, které z nich by v ideálním případě měly být u starého člověka saturovány. Je to např., že **potřeba stimulace**. Ta je sice u starších seniorů relativně nízká, ale přesto mohou někteří senioři trpět jejím nedostatkem. Takoví lidé se nudí, nemají před sebou žádný cíl, vnímají svůj život jako monotónní. Takové pocity často vedou ke ztrátě motivace a k apatii. Velkou subjektivní stimulační hodnotu mívají ty aktivity, které eliminují nepříjemné pocity.

Senioři mají také, podobně jako děti, velkou **potřebu bezpečí**. To je způsobeno hlavně zhoršením kompetencí a obavami z jejich dalšího zhoršení. Stejně tak je třeba si uvědomit, že každý starý člověk má zvýšenou potřebu *psychosociálního bezpečí*. Potřebuje zažívat pocit citové jistoty. Její míru většinou určuje přístup okolí, míra péče, která je seniorovi poskytována i jeho subjektivní hodnocení péče.

Každý senior potřebuje dosáhnout přijatelné rovnováhy mezi autonomií, neboli mírou samostatnosti, a potřebou jistoty a bezpečí. **Potřeba autonomie** se ve stáří proměňuje. Ubývá sil (fyzických i duševních) a člověk je tak nucen stále častěji se obracet pro pomoc k druhým. Proto je pro seniory velice důležitá *symbolická autonomie* – např. možnost rozhodnout se, kdy půjdu spát, kdy se nasnídám, kdy vstanu atp.

Potřeba sociálního kontaktu a citové vazby může být u starého člověka někdy velmi intenzivní. Je pro ně velmi důležitý nejen sociální kontakt s blízkými, ale i pocit, že někam patří – nejlépe do vlastní rodiny.

Potřeba akceptace a uznání se často projevuje snahami vymáhat si pozornost druhých a tendencemi dělat takové činnosti, které mohou být někomu užitečné (Vágnerová 2007).

Naplnění všech těchto potřeb je však spíše utopií – zvláště v souvislosti s pobytem v domově důchodců. V silách personálu těchto institucí je zajišťovat přiměřenou péči o tělesné potřeby seniorů. Duševní potřeby jsou však stále ještě u těchto klientů opomíjeny. Důvodem však není neznalost těchto potřeb, ale spíše časové, finanční a personální důvody. Blíže se jim však věnovat nebudu, protože toto téma, ač jistě zajímavé a přínosné, není cílem této práce.

2.2 Pohled do historie

V tradiční společnosti byla péče o starého člověka převážně záležitostí rodiny.

Pokud rodina péči nezvládala, staří lidé byli často nuceni se potulovat a žebrot. U svého okolí budili odpor i soucit zároveň. Ať tak či onak, přesto bylo tehdy stáří uznáváno jako období moudrosti. Haškovcová (1990) vidí jako jeden z důvodů tohoto postoje ke stáří předávání řemesla z generace na generaci, kdy ten starší a zkušenější předával znalost řemesla mladšímu, a byl pro své zkušenosti vážený.

Co se týče sociální péče o seniory v tradičních společnostech, tu zajišťovala nejprve charita – ať už světská či církevní. Již ve starověku byly známy tzv. chudobince, starobince a chorobince, kde se sdružovali všichni, kteří byli v nouzi – staří, nemocní, osamělí, chudí.

Specifická péče o potřeby starých lidí nastupuje až v moderní společnosti. V té době dochází k velkým změnám, které se dotknou všech sociálních skupin – staré lidi nevyjímaje. Po průmyslové revoluci se mj. rozpadá tradiční rodina jako ekonomická jednotka, čímž staří lidé přicházejí o přirozené prostředí pro dožití. Mladá rodina již nebydlí pohromadě se staršími členy rodiny, věnuje se práci a dětem, a tak nemá mnoho času na péči o staré rodiče. Z hlediska výrobních zájmů se tedy stalo nutné penzionování. Nové stroje jsou totiž náročné na obsluhu, práce vyžaduje stále větší tempo a tělesnou odolnost. Staří lidé se za takových okolností jen stěží mohou uplatnit, a tak jim stát začne nabízet možnost odchodu do důchodu. To s sebou ale přináší nové problémy (blíže viz. kap. 1.1). Haškovcová (1990) k tomuto tématu ještě poznamenává, že hůře se stárne ve společnostech s vysokou ekonomickou reprodukcí, neboť zde se penzionování lidé ocitají v roli odložených, byť jsou materiálně relativně saturováni.

2.3 Sociální péče o seniory

Státní sociální péče zahrnuje systém dávek a služeb poskytovaný občanům, kteří nejsou schopni zabezpečit své základní potřeby sami – ať už z finančních, zdravotních či věkových důvodů. Základními druhy sociální péče o seniory jsou:

- ◆ ústavy sociální péče,
- ◆ zařízení pečovatelské služby,
- ◆ jídelny pro důchodce,
- ◆ kluby důchodců (Králová 2005, s. 13)

Domovy důchodců

V období od 18.stol. do 20.stol. začalo být stále pravděpodobnější, že se člověk dožije stáří. Důvodů bylo několik. Patří k nim např. zmírnění existenčních krizí (např.hladomor), zlepšení stravy (byla pestřejší a častěji se v ní objevovalo maso), změna epidemiologické situace (mor ustoupil, nastala kontrola výskytu některých onemocnění a zavádělo se očkování) a samozřejmě i uplatnění medicíny (Bacci 2003). Začalo tak přibývat starých lidí, o které je potřeba se postarat. Jak už jsem napsala, rodina už od pol.19.stol.není pro starého člověka jistotou, a tak musí zasáhnout stát, který přichází s řešením – zakládá domovy důchodců. “Tato zařízení jsou určena

zejména pro ty občany, kteří dosáhli důchodového věku a kteří pro trvalé změny zdravotního stavu potřebují komplexní péči, jež jim nemůže být zajištěna v jejich domácím prostředí za pomoci rodiny, ani pečovatelskou sužbou, a dále pro staré občany, kteří toto umístění potřebují z jiných vážných důvodů. Nemohou však být přijati občané, jejichž zdravotní stav vyžaduje léčení v lůžkovém zdravotnickém zařízení” (Králová 2005, s.42). U nás se začínají objevovat cca v 50.letech 20.stol. Zajímavé je, že domovy důchodců byly původně zřizovány pro zdravé a soběstačné seniory. Dnes jsou však plné lidí, kteří potřebují i zdravotní péči (Haškovcová 1990). Pro potvrzení tohoto poznatku může hovořit i to, že všechny respondentky, které figurují v níže uvedeném výzkumu, by se bez zdravotní péče neobešly.

2.4 Odchod do domova důchodců z pohledu psychologie

Umístění do jakéhokoliv ústavního zařízení představuje zásadní změnu v životě každého člověka. Mění se životní prostředí, lidé, se kterými se denně stýká. Změna se většinou týká celého životního stylu člověka. Negativním projevem umístění člověka do instituce je anonymizace, která se projevuje ochuzením identity.

Člověk ztrácí umístěním do domova důchodců zázemí, své známé prostředí. Ztrácí tudíž jistotu orientace a pocit bezpečí známého prostředí, ztrácí autonomii a soběstačnost. Umístění do ústavního zařízení je navíc chápáno jako signál blížícího se konce života. Změny bydlení a okolního prostředí se projevují v oblasti základních psychických potřeb. Nové prostředí je často méně stimulující, orientace je obtížnější, přizpůsobení trvá déle. Člověk je částečně izolován od okolního světa, jsou na něj kladeny nové požadavky, musí se přizpůsobit rytmu instituce a je často přesycen kontakty s cizími lidmi. Také je narušeno uspokojení potřeby citové jistoty a bezpečí, protože ztratil soukromí vlastního domova, které představovalo určitou jistotu. Starý člověk umístěním do domova důchodců často ztrácí motivaci k různým aktivitám, které byly dříve nutné (vaření, úklid, nákupy). Některým starým lidem chybí smysluplná činnost během dne, na kterou byli zvyklí a tak není dostatečně uspokojována ani potřeba seberealizace. I zde však mohou existovat výjimky. Jedna respondentka uvádí, že se už do domova pro seniory vlastně těšila: *“Víte, já sem po tom toužila sem jít. Já sem měla doma strašný práce a spoustu lidí, no a když mi vodušel tatíček (pozn. manžel), tak sem se rozhodla, že půjdu sem. Už sem byla unavená a potom, když máte velké byt, tak se tam cejtíte taková utopená, tak sem si to domluvila a byla tu natotata”* (viz. příloha E – 6).

Odchod do ústavní péče mívá ve většině případů finální charakter. Znamená přijmout roli dožívajícího. Starý člověk se navíc musí naučit spoluzít s lidmi, které si nevybral, podřídit se ústavnímu řádu. Senioři si někdy stěžují, že byli podvedeni, že je děti obelhaly a oni se nechtěně dostali do domova důchodců. V takových případech je ale vždy třeba si uvědomit, kdo tyto děti vychoval tak, že jsou schopny takového jednání? Staří lidé často používají peněz jako projevu péče o své mladé. Starý člověk tak získává kus participace na osudu své rodiny, a tak je mladí navštěvují jen v den výplaty důchodů. Není výjimkou, že své děti omlouvají a vztek si vybíjejí na

personálu, který se o ně na rozdíl od potomků stará (Haškovcová 1990, s. 203 – 204).

Adaptace člověka na umístění do domova pro seniory probíhá v několika fázích. Jednotlivé fáze popisuje Vágnerová (2007, s. 422 - 423), přičemž rozlišuje adaptaci dobrovolnou a nedobrovolnou:

*1. Proces adaptace na **nedobrovolné** umístění do domova důchodců má 3 fáze:*

- ◆ První fází je fáze odporu. Staří lidé jsou negativističtí, agresivní. Je nutné to ovšem chápat jako jejich obrannou reakci, projev nesouhlasu s násilnou změnou jejich života.
- ◆ Ve fázi druhé dochází k zoufalství a apatii. Následuje po vyčerpání sil člověka a poté, co si uvědomí, že odporem nic nezmůže. Rezignuje a ztrácí o vše zájem.
- ◆ Třetí fází je vytvoření nové pozitivní vazby, kdy dojde k vytvoření nového pozitivního vztahu např. k personálu, jiným obyvatelům nebo ke zvířatům.

*2. Adaptace na **dobrovolný** odchod do domova důchodců bývá méně problematická, má 2 fáze:*

- ◆ První fáze nejistoty a vytváření nového stereotypu vyžaduje od starého člověka, aby se zorientoval v novém prostředí, získal informace o chodu domova a způsobu života nových lidí. Člověk je přecitlivělý, bilancuje dosavadní život a porovnává, co je nyní horší a lepší. Je velmi důležité, aby první zážitky byly co nejpříjemnější, protože vytváří základ postoje k novému domovu.
- ◆ Ve druhé fázi adaptace a přijetí nového životního stylu se starý člověk smiřuje se změnou v životě a získává nové kontakty. Je však jen velmi vzácné, aby starý člověk přijal domov důchodců jako svůj opravdový domov.

Haškovcová (1990) dodává, že po vstupu do domova důchodců následuje tzv. **translokační šok**. Změna dosavadních zvyklostí je totální a někdy se i stává, že člověk na následky tohoto šoku záhy po vstupu do domova důchodců umírá. Za kritické se považuje prvních 5 – 6 týdnů, popř. 6 měsíců. Pocit osamělosti může být paradoxně zhoršen i tím, že si příbuzní vezmou starého člověka např. na Vánoce domů. Při návratu do domova důchodců totiž člověk opět prodělává translokační šok. Z tohoto hlediska jsou podle Haškovcové nejlepší pravidelné návštěvy.

Velkým problémem je podle Haškovcové (1990) to, že v domovech nutně chybí opravdovost mezilidských vztahů prověřených v nesnázích předchozího života. Přesto je ale, podle ní, nutno uvědomit si i klady těchto institucí. Jestliže starý člověk do domova odchází nerad či nedobrovolně, není se čemu divit, že trpí pocity křivdy. Podobně jsou na tom i ti, kteří tam odcházejí s různými představami. V každém, případě jsou ale dle Haškovcové domovy důchodců

instituce, které nabízejí východisko z nouze.

Velké obavy z institucionální péče samotných seniorů dokazuje i již zmíněný výzkum Dany Sýkorové *Autonomie ve stáří*, který mj. zjišťoval, co si čeští senioři představují pod pojmem autonomie. Z výsledků vyplynulo, že je to na prvním místě hlavně fyzická soběstačnost, čili absence pomoci druhých; stav, kdy člověku nehrozí institucionalizace (Sýkorová 2007, s. 85). Ústavní péči proto většina respondentů považuje za to nejzazší řešení. Jsou také spíše ochotni akceptovat domy s pečovatelskou službou nebo penzióny pro seniory – jako plus tohoto typu péče jedna seniorka uvádí toto: „... zachování soukromí, pocit bezpečí, být pokud možno samostatný, ale mít k dispozici služby – jídelnu, úklid...které by v případě nemoci člověku pomohly” (tamtéž, s. 192).

III. SMĚŘOVÁNÍ A CÍLE

“Život je dlouhý dost, když víš, jak ho prožít. Neboť život měříme skutky, a ne časem.”

– Seneka –

V této části studie se chci zabývat otázkou stavění si cílů. Než se ale začneme bavit o tématu cílů, je potřeba zdůraznit základní předpoklad, na němž koncepce cílů vlastně stojí. Tímto předpokladem je představa, že lidský život někam směřuje. Jednou ze základních charakteristik člověka totiž je, že svůj život vědomě plánuje. Člověk není, narozdíl např. od zvířete, „naprogramován“ k určitému konkrétnímu způsobu života, proto si svou životní strategii musí hledat sám, příp.mu ji ukazují jiní (viz.např. Sokol 2002). Obrací se do budoucnosti a hledá si cestu, kterou se bude ubírat. Každý z nás si v průběhu života osvojí (nebo ho k ní dovedou okolnosti) svou strategii, svůj žebříček hodnot, své cíle. Každý z nás považuje v životě různé věci za různě podstatné – a ty důležité mu pak ukazují směr, kterým se má ubírat. Cíle jsou pak definovány různě. Můžeme je nazvat „**podněty k životu**“, „**zdroj motivace**“ nebo „**to, oč danému člověku v životě jde**“ či „**základní životní témata**“ (Křivohlavý 2003, s. 244). Můžeme tedy říci, že cílem může být v podstatě cokoliv, čeho chceme dosáhnout, co pro nás má nějaký význam či smysl. Cíle jsou pak stále přítomny v našem vědomí, i když není třeba, aby byly neustále přítomny v bdělém stavu našeho vědomí. Přitahují nás k sobě, a tím nám klesí cestu, kterou se ubíráme. Cílům se chci dále věnovat hlavně v souvislosti se stářím, protože můj výzkum je právě na tuto problematiku zaměřen.

3.1 Stáří a cíle

Cíle můžeme z hlediska obsahu rozdělit na **krátkodobé**, např.jít dnes na přednášku či **dlouhodobé**, např.jednou se vdát a mít děti. Právě dlouhodobým cílům se věnuje můj níže uvedeným výzkum, protože právě dlouhodobé cíle mohou naznačit směřování života respondentů.

Stejně tak lze cíle rozdělit na **dílčí**, např.naučit se dobře plavat kroula a **perspektivní**,

např. vyhrát plavecký závod (Křivohlavý 2006, s.17).

Cíle dále úzce souvisejí s hodnotami, protože cíl snažení má pro nás hodnotu, jinak bychom neusilovali o jeho dosažení. Láska k nějaké hodnotě vzniká „sváděním“, hodnota nás svede. Výběr určité hodnoty pak závisí hlavně na osobnosti daného člověka, ale i na okolnostech. Přičemž hodnoty pak dále zpětně ovlivňují, jak se naše osobnost vyvíjí (Křivohlavý 1994).

Studium cílů stojí na několika předpokladech, které považuji za užitečné zmínit, neboť umožňují „cíle“ nějak uchopit:

- ☒ Jednání člověka je organizováno tak, že mu jde o dosahování určitých cílů, kterých se snaží buď dosáhnout, nebo kterým se snaží vyhnout.
- ☒ Cíle, k nimž je jednání člověka směřováno, ovlivňují jeho myšlenky, emoce a jednání.
- ☒ Cíle, o které člověku jde, jsou v jeho pojetí organizovány hierarchicky (Křivohlavý 2006, s.20 – 21).

Je jasné, že starý člověk už nemá dostatek sil, a mnohdy ani chuti a elánu, aby si stavěl nějaké "vysoké" cíle a je celkem přirozené, že se cíle s věkem mění. Během stáří se tak objevují nové cíle a úkoly, které na člověka naléhají (Křivohlavý 2002). Je ale pravdou, že jsem během svého dobrovolnického působení v domově důchodců, vyzorovala, že mnoho obyvatel, s kterým jsem se dostala do rozhovoru, si s sebou domova důchodců přináší "něco", o co se snaží i v podmínkách domova důchodců. Cíle a směřování předchozího života tedy nemusejí zcela zmizet. Blíže jsem ale nezkoumala, jaké je ono spojení mezi předchozími a současnými cíli těchto lidí. Proto také vznikla tato práce.

Je potřeba si uvědomit, že pro starého člověka je velmi obtížné, vezmeme-li v potaz zhoršující se zdravotní stav (a s tím i klesající soběstačnost) a prostředí instituce, dosahovat nějakých cílů. Někdo by si možná řekl, že starý člověk už přece nemůže mít žádné cíle, vždyť už ho čeká jen konec. Na druhou stranu ale záleží, co si pod pojmem "cíle" představíme. Pokud si pod ním představíme snahu o vítězství na olympiádě, je jasné, že tak "vysoké" cíle starý člověk ve většině případů nemá a snad mít ani nemůže. Pokud si ale pojem "cíle" rozšíříme na **cokoliv, o co danému člověku jde**, a to je právě ono jádro, na kterém koncept "cíle" stojí, pak nám nemusí být od mysli přiznat hodnotu "cíle" např. snaze starého člověka mít pěkně uklizený pokoj a cítit se v něm pohodlně. Musím zcela souhlasit s Říčanem (2004), který píše: "*Jak nám ubývá tělesných i duševních sil, musíme slevovat, vyklízet celá rozsáhlá území svého osobního světa*" (s. 350).

Jak jsme si už ukázali, stárnutí člověka v mnohém omezí – jak tělesně tak psychicky, takže se musí smířit s tím, že nezvládne to, co kdysi a nemůže usilovat o "vysoké" cíle (viz. olympiáda). To ale nemusí znamenat (ve většině případů), že nemůže dělat nic a nemůže se o nic snažit. Neznamená to tedy, že by jeho život přestal mít smysl. Říčan dále píše: "*Dívat se celé hodiny z okna, pozorovat, kdo jde s kým a kam, kdy se vrací, jak je oblečen – a pak to všechno podrobně probrat se sousedkami: to může být činnost konaná s maximálním zaujetím, podstatně hodnotnější a více osvěžující než pasivní sledování televize...*" (tamtéž). Jak ještě uvidíme, život v

obecném slova smyslu nikdy není nečinný a vždy mu o něco jde.

3.2 Přístup zaměřený na člověka

Výše jsme tedy řekli, že člověku vždy o něco jde, ať se při plné síle připravuje na sportovní zápas, nebo se snaží jednou denně projít po chodbě domova důchodců – v obou případech mu o něco jde, protože je zde patrné úsilí a snaha. Přístup zaměřený na člověka je psychotherapeutický směr, který se zakládá na obecné víře v lidské bytosti a veškeré organismy. Jeho zakladatelem byl slavný **Carl R. Rogers** (1998), který zastává názor, že „*V každém organismu³ na libovolné úrovni vývoje je skryto neustálé směřování k tvořivému naplnění bytostně vlastních možností*“ (s.108). V souvislosti s člověkem pak Rogers tuto charakteristiku užívá pojem „*sebeaktualizační tendence*“.

Myšlenky Rogerse v této práci zmiňuji hlavně pro podpoření tvrzení, že i když je člověk oslaben příznaky stáří a pobytem v domově důchodců, nemusí to nutně znamenat, že nemůže o nic usilovat. Rogers totiž chápe život jako aktivní proces a dodává: „*Ať jde o podněty vnitřní či vnější, ať je prostředí příznivé či nepříznivé, v chování organismu lze pokaždé rozpoznat směřování k zachování*“ (tamtéž). K tomu ještě dodává: „*Život se nikdy nevzdává, ani když nemůže právě vzkvétat*“ (tamtéž, s.109). Toto tvrzení jako by bylo napsáno přímo pro náš případ. Tento svůj názor podporuje např. i biologickými výzkumy buněk. Příklad, který Rogers uvádí jako doklad toho, že sebeaktualizační tendence není v rozporu s moderní vědou, je výzkum jistého Hanse Driesche (tamtéž, s.109 – 110). Ten zjistil, že ze dvou buněk mořského ježka, které vzniknou po oplodnění vajíčka, by za normálních okolností vznikla jedna larva ježka, přičemž každá z buněk má na zodpovědnost vznik jedné části larvy. Pokud dojde k oddělení obou buněk, což se badateli podařilo, dalo by se předpokládat, že se z každé buňky vyvine jen část larvy – opak je pravdou. Z každé buňky se vyvinula jedna larva – i když menší, tak ale plně schopná života. Taková je tedy podle Rogerse síla sebeaktualizační tendence již na úrovni buněk. Aktualizační tendence je podle Rogerse výběrová a cílená a jde o konstruktivní tendenci (tamtéž, s.110). „*Organismy tedy, stručně řečeno, stále něco hledají, stále cosi začínají, stále jsou k čemuś 'poháněny'*“ (tamtéž, s. 112).

3.3 Odchod do domova důchodců a smysl života

Otázka smyslu života s tématem cílů úzce souvisí. Cíle nám pomáhají se v životě orientovat, čímž nám zároveň ukazují smysl našeho života (Křivohlavý 2006, s. 25). Cíle umožňují vnímat vlastní činnost jako smysluplnou.

Jak už jsme napsali, člověk, který opouští svůj domov a odchází do domova pro seniory, je nucen přehodnotit svůj žebříček hodnot. Odchod do domova důchodců znamená pro

---

³ Ten je podle něj psychofyzickým základem prožívání

jedince odchod z jistoty a bezpečí domova do zcela nového prostředí, je to v podstatě krok do neznáma. Běžný den se v domově důchodců často odvíjí zcela jinak, než když člověk bydlel sám. Nemůže se zcela svobodně rozhodovat o tom, kdy bude obědvat, kdy bude vstávat. Ač by se personál měl snažit poskytnout svým klientům co nejvíce autonomie a svobody, s ohledem na zdravotní stav, velký počet obyvatel i finanční otázky, není možné je zajistit v takové míře, v jaké se z nich člověk těšil kdysi. Člověk, na kterého se po příchodu do domova důchodců doslova "valí" jedna změna za druhou, se může cítit těmito změnami zcela zavalen. Už jsme řekli, že staří lidé špatně snášejí změny. Už jsme si řekli i o tom, proč tomu tak je. Nyní bychom se měli zmínit o tom, že starý člověk, který se ze dne na den ocitne ve zcela jiném prostředí, obklopen novými lidmi, může propadnout zoufalství a cítit, že jeho život vlastně nemá smysl. Někteří v tomto zoufalství dožijí svůj život, jiní se snaží smysl svého života znovu objevit. Znovu se rozpomínají, o co jim v životě šlo, co bylo jejich smyslem života, nebo, tváří v tvář změnám spojeným s pobytem v domově důchodců, nacházejí nový smysl života.

Ve své práci si rozhodně netroufám zkoumat, co je smyslem života jednotlivých respondentů. To by vyžadovalo hlubší analýzu, na kterou nemám dostatek času ani sil. Jde mi spíš o to, zjistit, o co těmto lidem momentálně jde, co pro ně má v současnosti význam a zda se jejich cíle vstupem do domova důchodců nějak změnilo nebo jejich jádro zůstalo stejné.

Praktická část

I. VÝZKUMNÝ CÍL

V úvodu této práce jsem již naznačila, co je jejím záměrem. Nyní se ho pokusím upřesnit. Výzkum jsem tedy zaměřila na zodpovězení otázky, zda pobyt v domově důchodců, když jsme si řekli, jak velké změny jsou s odchodem do této instituce (a potažmo s příchodem samotného stáří) spojeny, nějak ovlivňuje pojetí dlouhodobých cílů u konkrétních obyvatel. Jde mi tedy o to, zjistit, zda lze nalézt v životě respondenta nějaké dlouhodobé směřování, něco, o co danému respondentovi v životě dlouhodobě šlo, a následně se pokusit zjistit, zda lze nalézt alespoň náznaky tohoto směřování v současném životě obyvatel domova důchodců. Jde mi jinak řečeno o to, zjistit, zda je možné, aby i při tak velké životní změně, jakou, jak jsme si ukázali, vstup do domova důchodců je, zůstalo zachováno určité směřování (základní životní téma) daného člověka.

Výzkumná otázka tedy zní:

„Má pobyt seniorů v domovech důchodců dopad na jejich dlouhodobé cíle?“

II. METODOLOGICKÝ PŘÍSTUP

Co se týče metodologického přístupu, měla jsem na výběr tři možnosti: kvantitativní výzkum kvalitativní a smíšený. **Kvantitativní výzkum** má nepochybně své výhody: zabývá stabilizovanými jevy a jeho výsledky je možno zobecnit na celou populaci nebo do jiného prostředí; lze jím lépe testovat hypotézy a teorie; analýza i sběr dat jsou navíc relativně nenáročné a výsledky bývají méně ovlivněny výzkumníkem. I přes tyto neoddiskutovatelné výhody ale **raději jsem zvolila kvalitativní výzkum**. Ten vyniká studiem procesů; zkoumá jev v přirozeném prostředí; umožňuje navrhnout teorie a jeho cílem je vzhled do problému (Hendl 2005, s.52, tab.2.5), o který mi v mé bakalářské práci jde.

Vzhledem k tomu, že jsem se rozhodla pro použití kvalitativního výzkumu, je mi zároveň předem jasné, že výsledky práce si nemohou činit nárok na zobecnění na celou populaci seniorů, žijících v domovech důchodců. To ale ani není jejím cílem. Práce si dává za cíl být sondáží do života několika starých lidí, žijících v domově důchodců na Praze 6, a do problematiky jejich dlouhodobých cílů. Tato práce by tak mohla sloužit např.jako pilotní studie pro případný další rozsáhlejší výzkum, na který já sama nemám dostatek času, sil ani potřebných finančních prostředků.

III. SBĚR DAT

Vzhledem k zaměření mé práce jsem si z dostupných metod sběru dat vybrala **kvalitativní dotazování**. Mezi hlavní výhody osobního dotazování patří to, že umožňuje získat detailnější informace o sledovaném jevu; rozhovor je také stále pod kontrolou (narozdíl například od dotazníkového šetření). Přítomnost tazatele může dokonce eliminovat nežádoucí vlivy. V neposlední řadě je tento typ dotazování blízký běžnému rozmlouvání a pro respondenta bývá z tohoto důvodu zajímavější a přirozenější (Hendl 2005, s.162).

Jako velkou výhodou kvalitativního dotazování vidím to, že není pouze sběrem dat, ale zároveň může mít i intervenční charakter, což se mi při provádění rozhovorů se seniory ukázalo jako bonus. Řekla bych, že rozhovory, které jsem prováděla v rámci předloženého výzkumu se nijak zásadně nelišily od běžných rozhovorů, které jsem se seniory v domově důchodců vedla při své dobrovolnické činnosti. Jediný rozdíl byl snad v tom, že tentokrát více hovořili respondenti.

Ještě než jsem s rozhovory začala, musela jsem vzít na vědomí i nevýhody osobního dotazování, mezi něž patří to, že rozhovor může poskytovat nepřímé informace filtrované informantem a přítomnost výzkumníka může vést ke zkreslení. Osobní dotazování je také časově náročné, neboť respondenti mohou být těžko k zastizení a nemají na rozhovor pokaždé čas, popřípadě k rozhovoru nejsou ochotní. Riziko je i v tom, že ne každý respondent umí vyprávět (tamtéž).

Časová náročnost pak byla asi hlavním kamenem úrazu mé práce. Nebylo v mých časových možnostech provést tolik rozhovorů, kolik jsem si na počátku výzkumu představovala. Nejvíc času jsem přitom ztratila ne samotným prováděním rozhovorů, ale spíše oslovováním potencionálních respondentů a získáváním jejich souhlasu k provedení rozhovoru. Bylo potřeba citlivě a trpělivě vysvětlovat účel mého výzkumu a hlavně jeho průběh.

Jako techniku kvalitativního dotazování jsem zvolila **narativní rozhovor**. Tato technika vychází z předpokladu, že „*existují subjektivní významové struktury o určitých událostech, které se vyjeví při volném vyprávění, a naopak neprojeví při cíleném dotazování...*“ (Hendl 2005, s. 176). Jak už jsem napsala výše, je cílem mé práce zjistit, jak pobyt v domově důchodců mění a ovlivňuje dlouhodobé cíle člověka. K tomu je nezbytné obrátit se do respondentovy minulosti. Proto se mi narativní rozhovor přímo nabízel. Narativní rozhovor obecně může být zacílen buď na nějakou etapu respondentova života, nebo na celý jeho běh. Vzhledem k mému výzkumnému záměru, jsem se snažila, aby respondentka hovořila o celém svém životě, nicméně jsem se snažila do vyprávění zasahovat co nejméně.

Ještě před započítím výzkumu jsem zvažovala, jestli je narativní rozhovor tou správnou metodou, jak odpovědět na výzkumnou otázku. Dotazovaný ve svém vyprávění totiž vůbec nemusel hovořit o svých dlouhodobých cílech (životních tématech), ale o čemkoliv jiném. Proto jsem nejprve provedla zkušební narativní rozhovor, ve kterém jsem jsi chtěla ověřit, zda lze tuto metodu pro účely mého výzkumu použít. Tímto zkušebním rozhovorem byl rozhovor A. (viz.příloha: rozhovor A.). Tímto zkušebním rozhovorem jsem zjistila, že metodu narativního vyprávění pro mé potřeby použít lze. Respondentka sama začala hovořit o svém důležitém životním tématu. Na základě této zkušenosti jsem se proto rozhodla provést narativní rozhovory i s ostatními respondentkami, přičemž rozhovor A. jsem přiřadila k ostatním.

Narativní rozhovor je, podle mého názoru, s ohledem na zaměření mého výzkumu, vhodný i v jiném směru. To, co platí pro kvalitativní dotazování obecně, platí, podle mé zkušenosti o narativním rozhovoru dvojnásob: vzhledem k tomu, že výzkum je zacílen na seniory, je třeba zvážit, nejen to, které techniky sběru dat budou pro získání informací nejefektivnější, ale i skutečnost, která z technik bude pro seniory nejschůdnější. Výzkumník by, alespoň v případě mého výzkumu, neměl být jen „lovcem informací“, ale mělo by mu v určitém smyslu záležet na respondentově duševním pohodlí – jen tak vytvoří prostor pro důvěru a otevřenost, která je branou k odpovědím. Mám osobní zkušenost s tím, že lidé v domovech důchodců se často cítí být přehlíženi a osamoceni, a proto většinou (není to však pravidlo) vítají možnost si s někým

popovídat a vyprávět o svých životních zkušenostech. Domnívám se, že právě narativní rozhovor (vyprávění životního příběhu), byl pro respondenty příjemnější, než by byl striktně strukturovaný rozhovor či dokonce nějaká dotazníková technika.

Hendl zmiňuje následující fáze narativního rozhovoru: *stimulace, vyprávění, kladení otázek pro vyjasnění, zobecňující otázky* (blíže viz. tamtéž). V praxi se mi ověřil takovýto postup: nejprve jsem kladla otázky na věk a na délku pobytu v domově důchodců. To mi dobře posloužilo jako stimulace respondenty k vyprávění. Tuto fázi považuji, na základě své zkušenosti, za velmi důležitou. Většina respondentů byla totiž před začátkem rozhovorů trochu nejistá a dokonce se někteří z nich svěřili s obavami, že nevědí, zda budou na mé otázky odpovídat “správně”. Těmto respondentkám jsem musela nejprve vysvětlit, že nebudu provádět žádný test inteligence, nebo něco podobného, ale zajímá mě jejich pohled na určité věci. Na začátek jsem tedy zvolila typ otázek, které bych mohla nazvat “uklidňující”, protože byly jasné a respondenty věděly, jak na ně odpovědět. Pak jsem je vyzvala, aby hovořili o svém předchozím životě, přičemž jsem jim kladla doplňující otázky, pokud jsem to považovala za potřebné. Předchozí život respondentek mě zajímal hlavně z hlediska jejich dlouhodobých cílů. Pak mě ale také zajímalo, jak si respondenty vedou v současnosti, v domově důchodců. Velmi mě potěšilo, že většina respondentek se po úvodní fázi “uklidňujících” otázek rozmluvila a nebylo potřeba je nějak vyzývat.

Při narativním rozhovoru je důležité dávat pozor na to, kdy respondent vyprávění zakončil – např. mlčení nemusí znamenat konec vyprávění, ale jen pomlku. Toho jsem se při svém výzkumu snažila maximálně držet. U seniorů je opravdu potřeba si uvědomit, že jim někdy trvá déle, než najdou ta správná slova a zformulují myšlenku.

Rozhovory jsem, pro lepší a přesnější zachycení odpovědí, nahrávala na diktafon a poté provedla doslovnou transkripci řečeného (viz příloha). Přestože může mít užití nahrávacího zařízení negativní vliv na psychickou pohodu respondenta, je jisté, že by se bez těchto přístrojů náročnost výzkumu pro mě, jakožto výzkumníka, neúnosně zvýšila. V této souvislosti jsem respondenty samozřejmě ještě před začátkem rozhovoru o této skutečnosti informovala a požádala je o souhlas s nahráváním jejich vyprávění. Ani u jedné respondenty jsem pak v souvislosti s nahráváním nezaznamenala zvýšenou nervozitu.

IV. STRATEGIE VÝBĚRU

Problém výběru je důležitý pro kvantitativní i kvalitativní výzkum. Ve většině případů totiž není možné provést vyčerpávající šetření, které zahrne všechny objekty, je nutno je vybírat. Nejinak tomu je i u tohoto projektu. Domov důchodců Elišky Purkyňové na Praze 6, kde jsem výzkum prováděla, čítá cca 200 klientů a s ohledem na své množství, jsem nebyla schopna provést narativní rozhovor s takovým množstvím respondentů, nehledě na to, že ne každý by byl k účasti na výzkumu svolný, jak se mi v praxi ukázalo. Musela jsem tedy muset vybírat.

Rozhodnutí o výběru se v kvalitativním výzkumu, narozdíl od kvantitativního výzkumu,

provádí vícekrát – „při sběru dat, při interpretaci a při zobrazení výsledků“ (Hendl 2005, s.150). Jednotlivé případy jsou tu voleny; „zobecnění se zde považuje za ‘analytické zobecnění’, v němž zobecňujeme ne směrem k populaci, ale k teorii: k vývoji nové teorie, potvrzení nebo modifikaci staré“ (tamtéž, s.150). Toto se mi v praxi skutečně potvrdilo.

Základním kritériem výběru pro mě zpočátku byl pouze věk, který jsem stanovila na **dosazení hranice 75 let**, kdy podle většiny pramenů, se kterými jsem pracovala, začíná období pravého stáří, a právě toto období pak bývá nejčastěji spojováno s odchodem do domova důchodců. Druhým kritériem pro mě byl **trvalý pobyt v domově důchodců Elišky Purkyňové na Praze 6**. Hlavní důvod, proč jsem dělala rozhovory s lidmi žijícími právě v domově důchodců na Praze 6) byl ten, že, jak už jsem napsala v úvodu, jsem s tímto prostředím dobře seznámena. Navíc i obyvatelé tohoto domova důchodců dobře znají mě (alespoň od vidění), což usnadnilo fázi oslovování potenciálních respondentů a navázání důvěry mezi nimi a výzkumníkem. Domnívám se, že tato skutečnost přispěla k tomu, že byli respondenti ve svých výpovědích otevření.

Vzhledem k tomu, že cílem mé práce je zjišťovat základní životní téma lidí žijících v domově pro seniory, musela jsem zvážit i to, jak dlouho už respondenti v domově žijí. Chtěla jsem se vyvarovat tomu, abych dělala rozhovor s lidmi, kteří v domově žijí méně jak 6 měsíců. To proto, že jak jsme již řekli výše, období prvních šesti měsíců od příchodu do domova pro seniory odpovídá období tzv. translokačního šoku, kdy je nový obyvatel nucen zvyknout si na velké množství změn, a tudíž může být na čas přerušeno i dosavadní směřování. Takový člověk se může cítit ve velké duševní nepohodě, což by se mohlo odrazit i na jeho vyprávění.

Zprvu jsem se ve svém výzkumu chtěla zaměřit na muže i ženy. Vznikl ale problém, který souvisí s jednou ze základních podmínek narativního rozhovoru. Tím je nutnost najít „*subjekt, u něhož je jistota, že bude schopen vyprávět*“ (Hendl 2005, s.176). Z celkového počtu obyvatel domova důchodců Elišky Purkyňové tvoří asi dvě třetiny ženy a pouze jednu třetinu muži. I přesto, že jsem se v počátcích výzkumu pokoušela oslovovat i muže, omezila jsem výběr pouze na ženy. Učinila jsem tak proto, že většina oslovených mužů (narozdíl od žen) rozhovor odmítla nebo jejich zdravotní stav neumožňoval rozhovor provést. Myslím, že je to docela zajímavý postřeh, který by si jistě zasloužil hlubší analýzu. Pokud bych chtěla provádět rozhovory s ženami i s muži, bylo by dobré, aby byl výsledný poměr pohlaví 1:1, což se mi bohužel nepodařilo zajistit. Z výše zmíněných důvodů **jsem se ve výzkumu zaměřila pouze na ženy**. Samozřejmě si uvědomuji, že tímto rozhodnutím mi z výzkumu „vypadávají“ ti respondenti, kteří nejsou schopni vyprávět (např. jim neslouží paměť), nebo mají problém se slovním vyjadřováním. To je škoda, protože i oni by jistě mohli přispět k zodpovězení mé výzkumné otázky, ale musela jsem být realistka a zvažovat nejen své možnosti, ale i možnosti respondentů.

Celkem jsem tedy provedla rozhovory s pěti ženami ve věku od 81 do 95ti let. Všechny rozhovory proběhly na půdě domova pro seniory Elišky Purkyňové. Většina respondentek si přála provést rozhovor na svém pokoji. Buď proto, že se tam cítí nejbezpečněji, nebo z toho důvodu, že jsou upoutány na lůžko. Pouze jedna respondentka požádala o to, abychom rozhovor provedly ve

společenské místnosti v přízemí, která byla v té době prázdná. Důvodem byla její nedůvěra k paní, která s ní bydlí na pokoji: *„Já už sem to měla jednou, víte – takovejhle rozhovor. Tady byla jedna slečna a ta moje sousedka to všechno vykecala venku – vona je ukecaná. Tak proto jsem se chtěla sejít tady”* (viz.příloha: C – 2). Rozhovory trvaly přibližně 1 – 2 hodiny a byly provedeny jednorázově.

V. ANALÝZA DAT

Slavný sociolog a antropolog k procesu analyzování dat říká: *„Každý badatel v jakémkoliv oboru by byl zcela zahlcen údaji, kdyby se mezi nimi nenaučil rozlišovat. Je nezbytné, aby odděloval ty, které jsou nejinstruktivnější, a právě na ně upřel veškerou svou pozornost, a na ta ostatní naopak zapomněl”* (Durkheim, É. 2002, s. 106).

Kvalitativní postupy se od kvantitativních liší v tom, že s analýzou a organizováním dat se *„začíná většinou již ve fázi sběru dat“* (Hendl 2005, s. 223), neboť analýza zde často směřuje k novým zdrojům dat. Musela jsem zároveň vzít na vědomí skutečnost, že kvalitativní data nemají strukturovanou podobu dat v kvantitativním výzkumu, což komplikuje jejich vyhodnocení. Kvalitativní analýza je *„uměním zpracovat data smysluplným a užitečným způsobem a nalézt odpověď na položenou výzkumnou otázku“* (tamtéž).

V mém případě jsem s analýzou dat začala již v momentě, kdy jsem data (nahraný rozhovor) začala přepisovat do tabulky. Jak je možno si všimnout v příloze, rozhovory jsem strukturovala podle výpovědí⁴, z nichž každá je označena číslem (levý sloupec). Toto strukturování jsem provedla hlavně kvůli tomu, abych mohla v případě citací výpovědí pro čtenáře přehledně odkazovat na příslušné pasáže rozhovorů. V příloze si můžeme všimnout, že v pravém sloupci tabulky jsem pak umístila samotné výpovědi.

Citace je vždy označena písmenem, které odkazuje na konkrétní tabulku, a dále číslem, které odkazuje na místo v tabulce, kde je příslušná citace. Pokud je tedy citace označena např. znakem (A – 1), odkazují na tabulku v příloze označenou písmenem A a výpověď č.1. Pro upřesnění ještě dodám, že písmenem „V“ je označena výpověď výzkumníka a písmenem „D“ dotazovaného (viz.příloha).

Dále jsem postupovala tak, že jsem analyzovala každý rozhovor (výpověď respondentky) zvlášť. Snažila jsem se v každé výpovědi nalézt jisté známky směřování v životě dotazované. Tyto pasáže jsem pak vyznačila tučnou kurzívou (viz.příloha). Stejným způsobem jsem označila i pasáže, které vypovídají o tom, zda zjištěné směřování se projevuje i v současnosti, kdy daná respondentka žije v domově pro seniory.

VI. KVALITA VÝZKUMU

---

⁴ Každou otázku jsem považovala za samostatnou výpověď a stejně tak každá odpověď respondentky je označena jako samostatná výpověď.

V každém výzkumu by měly být splněny základní požadavky kvality výzkumu. Pro její zajištění je třeba si dát pozor na **reaktivitu** (to, že přítomnost výzkumníka může ovlivnit výzkumné procesy). Tomuto jsem se snažila zabránit hlavně tím, že jsem se snažila, aby byla situace rozhovoru co nejpřirozenější a nevyvolávala v respondentkách pocit, že jde o něco oficiálního. To bylo samozřejmě podpořeno tím, že mě respondentky znaly už z dřívějšího. Dalším možným zdrojem problémů může být **zkreslení ze strany výzkumníka**. Snažila jsem se proto nezasahovat nijak výrazně do vyprávění dotazovaných výzkumu, nepokládat jim zkreslující otázky, které by mohly výpověď nějak ovlivnit. Zároveň jsem se snažila popsat co nejpřehledněji postup, který jsem při výzkumu použila, abych zajistila jeho co možná nejvyšší **transparentnost** pro čtenáře i případné další výzkumníky, kteří by chtěli mou studii použít pro svůj vlastní výzkum. Dále bylo také mým cílem přesně popsat cíl zkoumání (výzkumnou otázku) a vytvořit pro ni srozumitelné teoretické podhoubí.

Jsem si samozřejmě vědoma toho, že v kvalitativním výzkumu je velmi těžké dosáhnout **objektivitu**. Výpovědi respondentů jsou v kvalitativním výzkumu vždy subjektivní. Výzkumník se dotazuje na jejich pohled na dané téma; součástí kvalitativního výzkumu jsou i hodnotící a postoje složky, které vzpírají objektivizaci.

V mém případě jsem musela počítat s tím, že výpovědi respondentů mohou být zkresleny minimálně dvěma jevy. U seniorů můžeme totiž nalézt jistá specifika, která mohou toto zkreslení způsobit. O obou jsme již mluvili výše v souvislosti s integritou. První jev souvisí s gerontotranscendencí, kdy ti senioři, kteří si vytvořili vlastní obraz sebe i svého uplynulého života mají obavy odhalit své pravé já. Druhým možným zdrojem zkreslení je výše zmíněná „*pseudo-integrace*“.

Vzhledem k tomu, že jsem ve svém výzkumu pracovala s příběhy konkrétních lidí, jejichž osud je vždy jedinečný, je obtížné předpokládat, že lze závěry z každého jednotlivého případu vztáhnout na případ jiný. Otázka **přenositelnosti** výsledků mého výzkumu je tedy zcela jistě sporná.

Jak jsem již napsala výše, výzkum si klade za cíl být sondáží do života několika seniorů, resp. seniorek žijících v domově pro seniory a do problematiky jejich dlouhodobých cílů. Domnívám se, že toto se mi podařilo.

Práci jsem samozřejmě průběžně konzultovala nejen s odborníky, ale i s potenciálními čtenáři této práce. Záleželo mi totiž na tom, aby byla práce srozumitelná i pro laika.

VII. ETICKÁ OTÁZKA VÝZKUMU

Během výzkumu jsem se snažila dodržet určité etické zásady jednání. Žádný výzkum samozřejmě „*nesmí ohrozit tělesné ani psychické zdraví zkoumaných jedinců*“ (Hendl 2005, s.157). Bylo potřeba získat tzv. poučený či **informovaný souhlas** – osoba se zúčastní studie a všech jejích částí, jen pokud s tím souhlasí. Respondentky jsem musela též informovat o

okolnostech výzkumu. Předem jsem je seznámila s jejich právem kdykoliv rozhovor ukončit či neodpovědět na mou otázku, pokud jim z nějakého důvodu nebude příjemná. Naštěstí jsem se s touto situací ani v jednom případě nesetkala. Samozřejmostí je též zaručení **anonymity respondenta**. I když jsem všechny respondentky předem o této věci informovala, většina z nich mi řekla, že by jí nevadilo, pokud bych v práci její jméno uvedla. Přesto jsem se nakonec, po zvážení, rozhodla respondentky anonymizovat a neuvádět ani jména jejich příbuzných či známých, na které při rozhovorech také přišla řeč. Od těchto lidí (příbuzní, známí) jsem totiž souhlas neměla a nechtěla jsem, aby se o nich psalo bez jejich vědomí. Jména jsem tedy označila pouze počátečním písmenem jména.

Při rozhovoru je třeba také zohlednit i potřebu **soukromí respondenta**, neboť určité informace se dají odhalit i jen ze souvislostí, přestože bude respektována respondentova anonymita. Myslím, že tento požadavek byl dodržen. Jak už jsem napsala, všechny rozhovory, až na jeden, proběhly na pokojích respondentek, kde jsme byly samy a kde se respondentky cítí (podle jejich slov) nejjistěji.

Další požadavek, který se může ve výzkumu objevit, je **autorizace**, kontrola zpracovaných dat, které nám respondent poskytnul. Tuto možnost jsem všem respondentkám na konci rozhovoru nabídla, ale ani jedna z nich ji nevyužila. V neposlední řadě je tu také otázka **reciprocity**, kdy se výzkumník cítí účastníkům výzkumu zavázán. Je to celkem logické, protože respondent nám věnuje nejen svůj čas, ale i informace o sobě. Proto jsem všem respondentkám sdělila, že mě mohou kdykoliv, v případě potřeby či zájmu o výslednou podobu mé práce, kontaktovat (telefonní číslo mají k dispozici).

VIII. VÝSLEDKY

V této části své bakalářské práce chci předložit výsledky jednotlivých rozhovorů a stručně shrnout, co jednotlivé výpovědi odhalily.

Respondentka A. (85 let)

U paní A. (85 let), se v během vyprávění ukázalo, že jí v životě šlo o **péči o druhé lidi**. Většinu svého života pracovala jako vychovatelka u dětí a jako pečovatelka se starala o staré lidi: *"Sem byla jako vychovatelka u dětí. U dítěte jsem vždycky byla. Byla jsem u něj vždycky. To sem jako chtěla"*... (viz. příloha:A – 20).

"Já hlavně že sem byla v těch domácnostech u těch dětí, protože já sem měla moc ráda děti a taky sem měla ráda starý lidi, proto sem taky pozdějc dělala i tu pečovatelku – to sem teda dělala dost dlouho. Jo, pečovala sem o ty babičky (...)" (viz.příloha: A – 20).

K práci vychovatelky ještě dodává: *"Jednou měli takový ...nó úplně maličký (usmívá se) a vo něj sem se starala – musela sem mu vařit, prát si na něj a spát s nim a vychovávat ho –*

prostě se vo něj starat...(přemýšlí)... To mě jako moc bavilo, asi nejvíc ze všech prací, to byla moje velká radost...(usmívá se)...no prostě mi dělalo radost starat se vo druhý (usmívá se)" (viz.příloha: A – 20).

Vlastní děti sice neměla, ale když ovdověla, seznámila se se slečnou R., která se k ní nastěhovala. Začala se o ni starat jako o vlastní dceru: *"Bylo mi taky smutno, protože dokud sem neměla tu R., tak mi bylo smutno, protože sem byla sama v tom bytě, tak se mi stejskalo, že jo, když sem vovdověla... No a potom, když přišla ta R., tak ta byla hodně hodná. U mě bydlela, já sem se jí dycky ptala, kam de, musela sem to vědět, protože sem ji přijmula, jako když je to moje dítě, moje vlastní...(dlouhá pauza). Tak sem se o ni starala, jako o vlastní..(viz.příloha: A – 20).*

Co se týče současnosti, tato paní se, i přes svůj pokročilý věk, stále snaží projevovat péči. V současné době je předsedkyní výboru domova pro seniory Elišky Purkyňové a je také členkou stravovací komise. K tomu říká:

"Pak sem členkou stravovací komise – kvůli jídlu že jo, protože vono se jim to taky někdy nepovede. Myslim, že je potřeba, aby se někdo staral, aby jídlo všem chutnalo. Já se dycky ráda starala jako aby všechno klapalo. Dělam to ráda, i když teda už nemůžu tak běhat odsud do přízemí (pozn.bydlí ve 3.patře)" (viz.příloha: A – 16).

I přes svůj zhoršený zdravotní stav navštěvuje jiné babičky a snaží se jim pomáhat. K tomu dodává: *"Ted' chodim taky k dvoum babičkám, tady vo dva pokoje, víc bych neušla, víte? Chodim k nim, aby jim tam nebylo smutno, tak se tam chodim vždycky podívat a pobavit se s nima. Voni toho moc nenamluvěj, ale tak se s nima promluvim a to, aby jim nebylo smutno, no. Oni sou rádi. Tak dycky přídu a co potřebuje, jí pomůžu – nalejt čaje nebo tak, tak jí to udělám"* (viz.příloha: A - 16).

Shrnutí: U této respondentky jsem tedy našla dlouhodobý cíl. Je jí péče o druhé. Ten se zdá být aktuální i v současnosti. I přes svůj zhoršený zdravotní stav se respondentka snaží pomáhat a být užitečná. Vliv institucionalizace jsem nezaznamenala.

Respondentka B. (82 let)

V případě paní B. (82 let) se ukázalo, že jí v životě šlo nejvíce o práci. Ne však o jakoukoliv práci, ale o konkrétní **pozici na rakouském velvyslanectví**, kde strávila většinu svého života. Z vyprávění vyplývá, že důležitá pro ni nebyla práce sama o sobě, ale spíše kolektiv lidí, který jí v práci obklopoval:

"A důležitá věc, víte, já sem roky dělala na rakouskym velvyslanectví. Já byla jako jejich. Měli sme se hrozně rádi" (viz.příloha: B – 12).

"Já už sem se pak nevdala, když sem ovdověla, víte. Už sem pak byla jenom na vyslanectví...Já už sem se vdávat nechtěla, já byla zvyklá na vyslanectví. Jako měla sem jiný, to jo, ale nevdala sem se. Už sem se ani nechtěla vdávat, kdepak. Voni ke mně byli na vyslanectví moc hodní" (viz.příloha: B – 12).

Dokonce i když už šla tato paní do důchodu, tak z velvyslanectví neodešla: *"Ale já sem tam dělala, i když sem byla v důchodu, víte... Já sem tam leta uklízela, vařila pro děti, psi sem hlídala, auta sem myla, protože tenkrát nebyly myčky a co eště...jídlo sem chystala"* (viz.příloha: B – 12).

V současné době je paní B.upoutána na lůžko (sama se pohybuje jen z těžka) a z vyprávění vyplývá, že jsou pro ni nyní nejdůležitější fotografie. Mnoho z nich během rozhovoru ukazovala i mně, přičemž nejvíce fotografií má právě z vyslanectví: *"Jináč pro mě sou ted'ka nejdůležitější moje fotografie (pohladí rukou štos fotek a začne jimi listovat). Mám tady fotky hlavně z vyslanectví...Dneska už se s lidma z vyslanectví vídat nemůžu, protože na vyslanectví už možná ani nepracujou, a já sem tady upoutaná na lůžku, a tak už ani nevím, co s nima je....(dlouhá pauza)"* (viz.příloha: B – 18).

Shrnutí: U této respondentky jsem tedy našla pro ni důležitý podnět k životu, kterým je práce na rakouském velvyslanectví, resp.lidé, se kterými tam pracovala. Z vyprávění vyplývá, že dotazovaná na práci s láskou vzpomíná i nyní, kdy je upoutána na lůžko. To je také podle jejích slov i důvod, proč se s bývalými kolegy už nevidá. Sama říká, že jsou pro ni nyní nejdůležitější fotografie, z nichž většina je právě z velvyslanectví. Zde je tedy patrné, že její životní téma už je spíše otázkou vzpomínek – nikoliv však vlivem pobytu v domově důchodců, ale vlivem špatného zdravotního stavu.

Respondentka C. (81 let)

Z vyprávění paní C. jsem vyrozuměla, že pro ni bylo v životě nejdůležitější **přátelství**: *"Jako malá sem měla vždycky hodně kamarádek. Když sem pak už dospěla, byly sme tři kamarádky, jo? A když sem pak vovdověla, tak sme se vídaly často. Voni holky nebyly vdaný, jo... Chtěly se sice vdávat, ale něk jim to ani jedný nevyšlo... No, a když já vovdověla, tak to sme chodily do kavárny a do divadel nebo na různý výlety...Bez nich bych si ani život nemohla představit, byly sme jako sestry... (dlouhá pauza)... Snažila sem se s nima vídat, jak jen to šlo. S těma to bylo dycky takový veselejší všechno.Voni už sou ale všechny na pravdě Boží... Já zůstala sama, no...(dlouhá pauza)." (viz.příloha: C – 10).*

I v současné době je pro ni téma přátelství důležité: *"A mám taky známý a kamarády, a ty taky taky choděj – takový studenti to sou, který tady studovali, jako v Praze, pak se vdali a ted' za mnou choděj i s manželama a manželkama. Choděj za mnou si představte každej tejden. (usmívá se). Vždycky v pátek za mnou někdo z nich přijde a povídáme si. Když je hezky, jdeme i na procházku, zatím eště můžu chodit. Vona tady bejvala taková komunita křesťanská, a to sme tady chodili zpívat a měli sme jednou za tejdén modlitbu, tak sem se s nima takhle seznámila. Voni byly vod tý církve, co tady pořádala ty setkání. No a padli sme si do oka a už sme se začali vídat. Voni sou moc fajn. Mám je ráda... (dlouhá pauza). No a voni za mnou každej tejden chodějí, tak si povídáme a já se ně vždycky moc těším (usmívá se)" (viz.příloha: C – 10).*

Shrnutí: U této dotazované se objevilo důležité životní téma – a sice přátelství. Umístění do domova důchodců jí neznemožnilo mít přátele. Přátele má podle svých slov i nyní.

Respondentka D. (95 let)

*Tato dotazovaná se mi svěřila s tím, že pro ni byly v životě velmi důležité **domácí práce (úklid a háčkování)**. V současné době se ale těmto aktivitám nemůže věnovat tak, jak by si přála: “Tady to ale už dělat nemůžu. Ježíš, to je tady nejhorší. Například uklízet nic nemůžu, protože voni všechno uklidějí. Já sem sice jako ráda, že se tady vo nás tak pěkně staraj, ale některý věci bych si radši dělala sama, no...To já bych si ještě poklidila. To bych eště zvládla. Já byla zvyklá vždycky si uklízet sama jako, a bavilo mě to, věřte nebo ne. I ted'ka bych to zvládla, ale voni to dělaj za nás jako...Prej je to pro naše pohodlí, to asi jo – někerý babičky už nemůžou poklidit a tak...Já bych mohla eště něco zvládnout, ale voni by to asi nechtěli, abych se jim do toho motala. Tak radši mlčím, no... Já sem strašně ráda uklízela, to se nechá povídat (mávně rukou a usměje se)” (viz.příloha: D – 6).*

Zde jsem zaznamenala, že zhoršený zdravotní stav znemožnil respondentce provozovat její oblíbenou činnost: *“A taky dečky sem strašně ráda háčkovala. Jéééé, co jich uháčkovala! (směje se). Po tý operaci mám tady ty dva prsty (ukazuje na ukazovák a prostředník pravé ruky). Mám nepohyblivý”* (viz.příloha: D – 6).

V současnosti už se sice své oblíbené činnosti věnovat nemůže, přesto pro ni hraje určitou roli: *“Ale ty dečky, jo, ty já mám podle velikosti. Vod největší po nejmenší. Tam je mám ve skříní schovaný, ale jednu mám třeba tady na nočním stolku. Ted' mám ty prsty takový pochroumaný, jo, to už háčkovat nemůžu, no, co se dá dělat? Škoda, no... (zamyslí se), ale mám aspoň schovaný dečky na památku, tak se jima vobčas proberu, vyměním si tu, co mám na stolku za nějakou jinou... no..”* (viz.příloha: D – 6).

Shrnutí: Pro tuto respondentku byly velmi důležité domácí práce (háčkování, úklid). Jak sama říká bavilo ji to. V domově pro seniory se však těmto činnostem nemůže věnovat v takové míře jako kdysi, což ji, jak sama říká, mrzí. Z části je to kvůli zhoršenému zdravotnímu stavu a z části kvůli tomu, že v domově pro seniory se o úklid stará plošně personál. Sama sice říká, že by si ráda poklidila, ale odevzdaně přijala řád domova důchodců. Jako vzpomínku na domácí práce, které ji kdysi tak těšily, má ve skříní háčkované dečky, které občas na svém nočním stolku obměňuje. Dřívější životní téma (domácí práce) se vlivem okolností redukovalo na vyměňování háčkových deček na stolku. Zde je tedy podle slov respondentky možno nalézt jistý vliv umístění do domova pro seniory na důležité téma jejího života, které v rozhovoru odkryla.

Respondentka E. (85 let)

Pro tuto respondentku byla v životě nejdůležitější **láska k manželovi, potažmo snaha**

vyhovět mu: *“Jenže v životě já neměla nic jiného než tu lásku, víte? To pro mě bylo všechno, celý můj život”* (viz.příloha: E – 8).

Její muž byl zřejmě velmi pořádkumilovný, a tak se mu snažila vyhovět tím, že mu zajišťovala příjemné prostředí: *“U nás nikdy nebylo, aby u nás večer byly rozestlané postele nebo tak. Manžel měl rád naklízino a všechno v pořádku a pro mě bylo hlavní, aby se cítil dobře”* (viz.příloha: E – 8).

Druhé důležité téma, které jsem v jejím vyprávění zaznamenala byl **smysl pro zodpovědnost:** *“Můj muž byl k tomu naštěstí vedenej. Takže von tu zodpovědnost měl, ale bylo toho na něj moc. U nás to vždycky klapalo, kluci byly vždycky čistý, najezený, naučený. No, musí to absolutně klapat, jinak to nejde, jinak to vyjede z kolejí”* (viz.příloha: E – 10).

Z vyprávění jsem dál zjistila, že se snažila vštípit smysl pro zodpovědnost a pořádek i svým synům: *“A oba synové se přesně jako jejich taťka staraj o děti. My sme jim to předali a voni jsou voba strašeně zodpovědný a svý děti milujou. Já prostě hlavně chtěla, aby byli kluci zodpovědný ke svejm rodinám a pořádný (...) To já bych nepřežila, kdyby moji kluci nebyli zodpovědný k rodině”* (viz.příloha: E – 10). A snaží se o to i dnes: *“Eště dneska, když přijdou, tak se jim snažim vštěpovat, jak moc důležitý je věnovat se rodině”* (viz.příloha: E – 10).

Pořádkumilovnost jejího manžela ji ovlivňuje i dnes, kdy už nežije: *“Ted’ka už mám božskej klid a můžu vzpomínat jenom na to hezký. Mám pokoj sama pro sebe, tak si ho tady poklidim, každej den uklízim, já sem jinak nesvá, jo. Já sem si to tady domluvila s personálem, že si budu uklízet sama. Voni sem choděj uklidit jenom jednou tejdně, ale jinak si to dělám sama. Musí to bejt jako za tatíčka, von by měl ze mě radost, měl prostě rád kolem sebe čisto a příjemno. Takže já si to tady zvelebuj (usmívá se)”* (viz.příloha: E – 10)

Shrnutí: Pro tuto respondentku bylo v průběhu života důležité vyhovovat manželovi. Toho dosahovala tím, že v domácnosti udržovala pořádek, který měl její muž rád. I v současnosti, kdy už je její manžel po smrti, se snaží udržovat pořádek ve svém pokoji, přičemž dodává, že i nyní uklízí, protože by si to manžel tak přál. Druhým životním tématem, které tato respondentka odhalila je smysl pro zodpovědnost (zejména vůči rodině). Sama mu v životě, podle svých slov, přikládala velkou důležitost a v tomto duchu se s manželem snažili vychovat i své syny. Jak sama říká, i dnes, kdy jsou její synové dospělí, se jim snaží důležitost zodpovědného přístupu k rodině připomínat. Zde jsem tedy také nezjistila, že by samotný vstup do domova pro seniory nějak zamezil dělat to, co pro ni má smysl.

ZÁVĚR

Tato studie je věnována otázce stáří a dlouhodobých cílů v kontextu pobytu v domově

pro seniory. Jsem si samozřejmě vědoma toho, že jsem narativními rozhovory zcela nevyčerpala všechna důležitá životní témata (dlouhodobé cíle) respondentek. Tato témata (cíle) se běžně vyskytují v souborech a bývají hierarchicky uspořádána (Křivohlavý 2006, s. 21). Já jsem se u většiny respondentek zabývala pouze jedním životním tématem, které odkryly ve vyprávění. Pokud jsem si ale na počátku výzkumu zadala, že chci zjistit, zda pobyt respondentů v domově pro seniory ovlivnil jejich směřování, pak se domnívám, že toto se mi ve výzkumu, alespoň ve vztahu k pěti konkrétním osobám, podařilo. Tuto práci tedy předkládám jako vstupní studii pro další případný výzkum.

S ohledem na cíl výzkumu jsem se v teoretické části práce pokusila načrtnout problematiku stárí tak, jak ji rozpracovávají různí autoři. Mým cílem bylo podat pojednání o tom, co vlastně stárnutí, jakožto přirozený proces lidského života obnáší. Dále jsem se záměrně zabývala tématem sociální péče o seniory se zřetelem na domovy důchodců, protože právě tyto instituce jsou "domovem" mých respondentek. Mou snahou bylo i stručně pojednat o problematice směřování lidského života a hlavně cílů (či životních témat), které jsou také předmětem mého výzkumu. Snažila jsem se v této části ukázat, že člověku vždy o něco jde, vždy něco upřednostňuje.

V praktické části této studie jsem se pokusila co nejtransparentněji popsat, jak probíhal výzkum, který byl zaměřen na zodpovězení otázky, která zní: *má umístění do domova důchodců nějaký dopad na dlouhodobé cíle jeho obyvatel?*

Abych na tuto otázku odpověděla, provedla jsem narativní rozhovory s pěti obyvatelkami domova pro seniory Elišky Purkyňové. Respondentky byly ve věku od 81 do 95 let. Původně jsem měla v plánu provést rozhovory i s muži, ale z výše uvedených důvodů jsem byla nucena omezit výběr pouze na ženy.

Nyní se pokusím shrnout zjištěná fakta tak, jak mi je sdělily samy dotazované.

Respondentka A., jejímž dlouhodobým cílem byla péče o druhé se snaží v rámci svých možností tohoto cíle dosahovat i nyní. Vliv samotného pobytu v domově důchodců jsem nenalezla.

Respondentka B., jejímž životním tématem byla práce, resp.vztahy se spolupracovníky, se s bývalými kolegy již nevidá, přičemž jako důvod sama uvádí špatný zdravotní stav. Ani zde jsem tedy nezaznamenala, že by samotný vstup do domova důchodců nějak ovlivnil základní životní téma dotazované; v tomto případě je důvodem spíše zdravotní stav.

Třetí respondentka C. uvedla, že pro ni bylo vždy důležité přátelství. Zde jsem opět nezaznamenala žádný závažný vliv institucionalizace na cíl dotazované. Přátelé má podle svých slov i nyní – navíc se s nimi poznala právě v domově pro seniory.

U čtvrté respondentky D. jsem zaznamenala jistý vliv pobytu v domově důchodců na její dlouhodobé směřování. Paní D. uvedla, že jí vždy bavily domácí práce (konkrétně úklid, háčkování). Například co se týče úklidu, stěžuje si, že by si ráda poklidila sama. Uvádí, že se na to ještě cítí. Říká, že jí vadí, že jí pokoj uklízí personál, ale přistoupila na to. Z části jí také brání provozovat její oblíbené činnosti zdravotní stav. Jak sama říká, kdysi ráda háčkovala, ale nyní se

už této činnosti věnovat nemůže, protože má nemocné prsty. Zde tedy základní životní téma ovlivňuje jak pobyt v domově důchodců, tak zdravotní stav.

U páté respondentky E. jsem opět nezaznamenala vliv institucionalizace na její životní téma, kterým byla láska k manželovi, resp. snaha vyhovět jeho potřebám. Vzhledem k tomu, že její muž měl rád pořádek, snažila se mu vždy vytvořit čisté a uklizené prostředí. Z vyprávění jsem zjistila, že tato dotazovaná se snaží i nyní udržovat svůj pokoj v čistotě, stejně jako kdysi, přičemž i nyní uklízí proto, že by se to jejímu zesnulému manželovi líbilo. Druhým důležitým tématem této respondentky je smysl pro zodpovědnost, kterou se s manželem snažili předat i svým synům. Jak sama dotazovaná říká, i dnes se svým dospělým synům snaží vštěpovat, jak důležité je být zodpovědný vůči rodině.

Zajímavé je, že zatímco tato respondentka (E.) si zařídila, aby si mohla svůj pokoj uklízet sama, respondentka D., která by si podle svých slov také ráda sama uklízela, se k tomuto kroku neuchýlila a smířila se s tím, že jí pokoj uklízí personál domova důchodců. Tento rozdíl však nemohu nijak vysvětlit, protože by zcela určitě vyžadoval hlubší analýzu obou dotazovaných.

Co se týče výzkumné otázky, tak u 4 dotazovaných (respondentky A., B., C., E.) z 5ti jsem na základě výpovědí zjistila, že umístění do domova pro seniory nemělo zásadní vliv na jejich dlouhodobé cíle (životní témata). Toto zjištění pak odpovídá i výsledku analýzy provedené v rámci již zmíněného výzkumu *Autonomie ve stáří*, se kterým jsem se seznámila až ve chvíli, kdy jsem prováděla rozhovory: *"Zdá se, že senioři sice omezují, či spíše optimalizují individuální cíle a plány, ale nerezignují na ně"* (Sýkorová, 2007, s. 146). Daleko spíše cíle respondentek ovlivnil zdravotní stav než samotný pobyt v domově pro seniory. Toto se objevilo u 2 respondentek (dotazované B. a D.) z 5ti.

Rozhovory také potvrdily to, co se obecně ví – a sice, jak důležité jsou ve stáří vzpomínky. Během vyprávění se dotazované několikrát upřímně zasmály a došlo i na pláč. Z jejich vyprávění bylo poznat, že jsou pro ně vzpomínky oporou v současnosti.

Závěrem tedy můžeme shrnout, že výzkum potvrdil, že i starému člověku, jehož zdravotní stav mu neumožňuje být zcela soběstačný, může o něco jít a že toto životní téma nemusí po vstupu do domova pro seniory zmizet, navzdory tomu, jak velkou životní změnou pobyt v domově důchodců je. Záměrně nepíši, že životní témata starému člověka musejí "přežít" vstup do domova důchodců, protože mé výsledky se opírají o výpovědi pěti obyvatelk domova pro seniory. Pokud by ale někdo v budoucnu provedl větší výzkum na toto téma a moje výsledky se potvrdily, bylo by to jistě důležité zjištění nejen pro všechny pečující, kteří přicházejí se seniory do styku nejčastěji, ale i pro všechny ostatní, kteří se se starými lidmi setkávají v průběhu svého života. Ukázalo by totiž, že starý člověk nemusí v domově důchodců pouze dožívat, ale že i na sklonku života má něco, o co mu jde – a to dlouhodobě.

Příloha

Rozhovor A. provedený dne 6.5. 2008 v DD na Praze 6

1.	<i>V: Takže...já bych se Vás nejdřív chtěla zeptat, kolik Vám je let?</i>
2.	<i>D: Prosím?</i>
3.	<i>V: (snažím se mluvit hlasitěji) Kolik Vám je let?</i>
4.	<i>D: No, tak je mi pětaosmdesát.</i>
5.	<i>V: To vypadáte úžasně! (opravdu působí velmi mladě)</i>
6.	<i>D: No, v září mně bude pětaosmdesát... No, na někom je to vidět, na někom ne. No, na mně se to ještě neprojeví. Já se ani na tolik necejtim, na ty léta (smích). Já ale vím, když přibejvaj ty léta, tak je to znát. Mám takový různý drobnosti jako každá babička...No, já teda babička vlastně nejsem. Nemám vnoučata. Sem sama. Mám příbuzný, který za mnou docházejí – né tak často, protože sou... jedna je v Jindřichově Hradci, druhá je tady v Praze a maj moc práce, takže sem tak přicházej jednou za měsíc, za šest neděl, mě navštívit. Jsou ke mně velice hodný, staraj se o mě, mám všecko od nich, takže se mám velice dobře (usmívá se). Vždycky mi něco přinesou a dají, takže se mám od nich dobře... Až na ty peníze, že beru málo, mám malej důchod. Voni to všecko nám strhli (pozn.vedení domova důchodců si z důchodu strhává poplatek) a dali náj než ten zbytek, jo? A to mám málo, to mám třístapadesát korun.</i>
7.	<i>V: Na měsíc?</i>
8.	<i>D: No. To je málo, že jo?. A ted' já dám tři sta korun za telefon, že jo, no a padesát korun mi zbyde. Tak to je málo. A voni si to sthnou v pokladně (poplatek za pobyt v DD) – za léky, že jo, ty jsou hodně drahý, tak to se hodně platí – ty léky no. Tak to je špatný to si člověk nemůže nic koupit. Až na to, že mám tak hodný příbuzný, že... no voni to nejsou přímo příbuzný, jo? Voni si mě přijmuli, protože já, co sem bydlela v tom bytě, tak to byl velkej byt a já jsem ho dala tej dceři (dceři rodiny, která ji přijala). Ona u mě bydlela jako podnájemník jo a já sem jí ho potom darovala, ten byt. No a voni si mě teda přijmuli do tý jejich rodiny celý (mluví dojatě, lesknou se jí oči) a voni jsou dost bohatý jako, no...jsou slušně bohatý, proto mi můžou dát i peníze, takže vod nich mám peníze. Jinak bych neměla nic, protože padesát korun za to si nic nekoupím, že jo...</i>
9.	<i>V: Jak dlouho tady vlastně žijete?</i>
10.	<i>D: Dobře tady žiju.</i>
11.	<i>V: Ptala jsem se, jak dlouho?(snažím se opět mluvit hlasitěji)</i>
12.	<i>D: Ahááá. Dlouho. Dvaadvacet let. Dvaadvacet let to bude v červenci...sem tady už, tady žiju. Mám se tady dobře...Je to tady hezký a němnila bych to, jó? Já už sem si tady</i>

	<i>zvykla, já jsem tady pracovala a dělám různé funkce tady takový. Takže mi to tady tak utíká nó... To víte, už sem stará, takže to holt musím brát tak, jak to je... Jinak je to tady velice hezký. Sestřičky tady máme hodný, personál je taky na nás hodnej, že jo, všechno. Všecko klapne, no někdy je to takový jako rozháraný, ale to je jako všude.</i>
13.	V: Co tím myslíte?
14.	D: No, jakože babičky některý jsou někdy takový agresivní trošku. Některý jenom málo, některý už jsou starý víte. No za ty léta sem tady toho poznala dost... Takže takhle nó... Ale jinak tady s každým vycházím dobře, protože já jsem předsedkyně výboru , tady jako, za ty léta, pak fasuju jídelní lístky, který rozdávám... jako podepíšu to a pak rozdávám... Nebo přijdou sociální, třeba něco potřebujou podepsat nebo tak, tak to podepíšu já.
15.	V: Můžete být konkrétnější?
16.	D: No, třeba jako příjem nebo úmrtí, tak to podepíšu. Pak sem členkou stravovací komise – kvůli jídlu že jo, protože vono se jim to taky někdy nepovede. Myslím, že je potřeba, aby se někdo staral, aby jídlo všem chutnalo. Já se dycky ráda starala jako aby všechno klapalo. Dělán to ráda, i když teda už nemůžu tak běhat odsud do přízemí (pozn. bydlí ve 3. patře). Ted' chodím taky k dvěma babičkám, tady vo dva pokoje, víc bych neušla, víte? Chodím k nim, aby jim tam nebylo smutno, tak se tam chodím vždycky podívat a pobavit se s nima. Vony toho moc nanamluvěj, ale tak se s nima promluvim a to, aby jim nebylo smutno, no. Vony sou rádi. Tak dycky přídu a co potřebuje, jí pomůžu – nalejt čaje nebo tak, tak jí to udělám.
17	V: Jak jste se vůbec ocitla zde v DD?
18.	D: Já jsem se sem ocitla, já jsem ovdověla, byla jsem potom nemocná a měla jsem tu R., tu jsem měla v tom podnájmu – to je ta, co sem jí dala ten byt. Oni mi dali peníze za něj, sem ho jako prodala, no a vona tam jako bydlela, tam vod tad' se i vdávala, takže já jsem jí ten byt dala. Sem jí to dala, abych to nedávala někomu cizímu. Vona byla hodná, vona mi tam pomáhala no a to, tak byla hodná. Vona je hodná pořád. Už je to máma – už má dva velký kluky dvacetiletýho a osmnáctiletýho, ona vypadá pořád stejně (úsměv). No a národní výbor, protože sem dělávala pro národní výbor taky, tak národní výbor mě sehnal tohle místo, rychle, takže jsem něměla tu čekací lhůtu – takovou tu dlouhou no. Takže jsem se sem ostala za dva roky. Víte bylo to přes pani poslankyni – ta mi to tam podepsala, že to potřebuju. No a tady se o tom říkalo, že to je nejhezčí domov důchodců – tady ten.... No a já jsem tady potom pracovala taky. Já jsem pracovala dole ve vrátnici u telefonu sem byla, Voni se mě ptali jestli jim nechci s něčím pomoci, když jsem jako sem přišla, no a já říkám podle toho, co to bude, že jo, protože všecko člověk neumí, jenom nějaký věci... No a voni říkali k telefonu a já povídám tak u telefonu jsem nedělala nikdy, jo, a voni mně řekli, to se naučíte, tak jsem se to naučila, já sem to zachytila dosti brzo – no a tam jsem byla osm let. Dostávala jsem peníze, ale málo – to byly jiný peníze tenkrát, tak to bylo takový no, ale aspoň něco to bylo – napřilepšenou... Jsem dělávala ještě s paní N. Ona měla ranní a já sem měla odpolední, tak sme tam takhle byly. No a mně se tam moc líbilo. Musela ste ale všecko znát – znát obyvatele sem musela znát, aby mi některý neutekli že jo, tak sem musela dávat pozor... Ted'ka jsou tady ty mužský (pracovníci ve vrátnici) – ted'ka už je to jiný. Voni jsou tady celej den a celou že jo, to my jsme tak nedělaly – ale my byly jako obyvatelé a tohle jsou zaměstnanci, no – tak ty dělaj jinak než my. Ted' chodím, každých čtrnáct dní máme jako ve společenský místnosti máme rozhovor s paní ředitelkou, jo, vono je to vždycky vod čtvrt na tři a pani ředitelka tam přijde a ptá se těch babiček co a jak, máme tam pohoštění, taky tam máme chlebičky nebo koláčky a čaj... no a tak tam tak sedíme a povídáme si. No a já tam sedím přímo vedle pani ředitelky, protože jako předsedkyně, abych tam byla jako taky no... Jinak je to tam dobrý. Jenže voni naše babičky sou moc chytrý (začne se smát), když tam je něco dobrýho, tak tam přijdou – takže takový jsou... No a hrajeme taky různý ty společenský hry, ale já tam nechodím – ze zdravotních důvodů... Já už jsem se tam nachodila dost, tak tam ted' už nechodím, já už to znám všecko.
19.	V: Povězte mi ted'ka něco osvém životě před tím než jste se dostala sem, do domova důchodců.

20.

D: Já sem dělala různý práce. Sem byla jako vychovatelka u dětí. U dítěte jsem vždycky byla. Byla jsem u něj vždycky. To sem jako chtěla. Ale byla jsem taky u jedný německý rodiny. Ta Němkyně měla dva kluky. To ale nebylo dobrý, protože voni mě vzali z český rodiny, pracák mě vzal z český rodiny do německý. Já jsem tam vůbec nechtěla bejt. To sem byla mladá ještě, to mně bylo tak osmnáct let. Musela sem tam jít ale. Vona ale po mně ta Němka chtěla, abych vedla celou domácnost, nejen ty děti. Já jsem to ale neuměla vést domácnost, protože já jsem se to něměla kde naučit. Já jako dítě jsem neměla rodiče... Teda měla jsem rodiče, ale voni mě vodstrčili a dali mě na vychování k rodičům jiným, měla jsem teda ty pěstouny, a tam sem byla do devíti let, protože ta pěstounka měla rakovinu a zemřela a já sem potom se dostala do sirotčince. Takže sem byla v tom sirotčinci vod těch devíti let. Vodtamtud sem chodila do školy, že jo, učila sem se kadeřnicí. No a potom sem byla v rodinách, kde byly děti. Pak sem dělala na národním výboru, pak sem dělala pečovatelku, takže já sem toho jako měla víc... **Já hlavně že sem byla v těch domácnostech u těch dětí, protože já sem měla moc ráda děti a taky sem měla ráda starý lidi, proto sem taky pozděj dělala i tu pečovatelku – to sem teda dělala dost dlouho. Jo, pečovala sem o ty babičky, chodia sem jim i nakupovat, co potřebovaly sem jim udělala jo? My sme ale nesměli všechno dělat, víte? Aby sme třeba myli těm babičkám vokna nebo tak – to sme nedělali. My sme jim chodily pro vobědy, jo, někoho sem krmila, pak sem je musela umejvat, aby byly v čistotě a starat se vo tu místnost, v který žily. Když měly další místnosti v bytě, vo ty sem se nestarala, jenom vo tu jednu, kde teda ta babička teda to... Taky byly některý babičky na mě vzteklý. No některý ty vošetřovatelky, voni nám ty babičky říkaly sestro, jo, a voni hodně ty sestry kradly někerejm babičkám. Voni byly některý ty babičky bohatý a schovávaly peníze všelijak. Tak voni nás jako prověřovali, jestli jim něco neberem, ale já sem nic takovýho nedělala, protože takový věci sem nedělala ani nedělám. A když sem viděla, kolik maj ty babičky peněz jako, tak sem jim to vopatřovala, aby se jim to neztratilo, aby to měli v pořádku... Voni mě měly rádi babičky – já sem jim neublížovala, naopak sem jim dycky pomohla. Když chtěly třeba něco navíc, co sem dělat nemusela, tak sem jim to udělala přesto. Dokotra sem jim volala, když potřebovaly zubaře, nebo tak, tak sem jim ho zavolala...(dlouhá pauza). .. No, jak sem vám povídala vo tý Němce, tak já sem tam ale moc dlouho nebyla, sem pak vodešla, protože to nedělalo dobrotu. Vona nebyla zlá ta Němka, ale já sem tam nechtěla bejt. Ale aspoň sem nebyla nikam do Německa transportovaná, jako byli některý. Byla sem v Čechách – to bylo lepší. Mě transportovali akorát do Plzně. Tam jsme byly, to byl takovej ten tábor, pracovní tábor – jako bejvaly dřív jak tam byli ty lidi a museli pracovat. To bylo vod tý Němky – vod ní se se tam dostala, vona na mě žalovala, že u ní nechci pracovat a oni mě dali do tej Plzně. Tam vás dali a tam ste musela bejt. Tam nás bylo samý ženský..... Ale já sem tam dlouho nebyla, já sem se dostala tam vodtaď z toho důvodu, protože ten lékař, ten německej lékař myslel, že jsem těhotná, tak mě pustili domů, ale já jsem nebyla těhotná... On mě prohlížel a řek, že jsem těhotná (smích), ale já jsem mlčela, sem neříkala nic – no a takhle jsem se dostala tam vodsad'... (zvážní, přemýšlí) ... Tam to bylo těžký – tam nás to...no..sekýrovali, tam byli samí esesmani. Tam to nebylo dobrý v tom táboře. No já jsem se tam jako npřišla k újmu žádnýmu, jo, mně se nic nestalo, já sem se držela vzorně, ale bylo to tam špatný. Ty, co tam zůtaly, těch sem se litovala teda...(přemýšlí)... Voni nám dávali něco do jídla, nákej brom nebo co a hledali esli nemáme vši, tam ste to hned dostala taky, že jo.. Já sem našťestí nedotala nic, alke tam, kdo to měl, tam ho vostříhali dohola.. Tam to bylo vošklivý... Ale tam se byla krátkou dobu – s tím případem že ten doktor se splet no a řek, že sem těhotná, a tím mě pustili domů... A potom, když sem přijela do Prahy, já sem Kladeňáčka, a když sem přijela z Kladna do Prahy, co sem se vrátila z tábora, tak jsem měla spíš jako zaměstnání – tak sem byla v domácnosti u dětí – tam, kde měli dítě, tam sem byla já, no. **Jednou měli takový ...nó úplně maličký (usmívá se) a vo něj sem se starala – musela sem mu vařit, prát si na něj a spát s nim a vychovávat ho – prostě starat se vo něj starat...(přemýšlí)...** To mě jako moc bavilo, asi nejvíc ze všeho nejvíc, to byla moje velká radost...(usmívá se). Von třeba rodiče měl, že jo, ale já sem se vo něj starala – měla sem se dobře tam – to jo (zasměje se), no. Pak sem taky ráda dělala tu pečovatelku, **no prostě mi dělalo radost starat se vo druhý (usmívá se).** Von třeba rodiče měl, že jo, ale já sem se vo něj starala – měla sem se dobře tam – to jo (zasměje se), no... Jinak taky sem byla vdaná. Sem se vdávala ve dvaadvacetí letech..no. A manžela sem měla hodnýho, měli**

sme se moc rádi...(dlouze přemýšlí)...Víte, já sem měla taky dítě...ale vono nám to zemřelo... maličká byla, ještě tříměsíční, vona chytla nákou tu no...infekci prej... Já sem s ní jela totiž jela do nemocnice na kontrolu, to sem ještě kojila a voni jí pak udělali nákou...já nevím, něco tam chytla nebo co, do hlavičky, píchali jí injekce náký a dávali jí...já sem jí dávala krv jednou, pak náká paní, náká maminka jí dávala taky krev a voni jí to dávali do hlavičky a pak nákej pán jí dával krev a vona nevydržela stejně...zemřela no... (dlouhá pauza). No a potom už sme nemohli mít. Von měl manžel nákej úraz na motorce, a tím pádem, no sem mohla mít teda děti jo, ale manžel už jako nemoh, tak sme neměli už. To bych bejvala musela zahnout, musela bych jít s nákým jinym mužským, ale to se já nechtěla... (přemýšlí). Manžel by mi to bejval byl dovoli, von chtěl taky děti, ale já sem to pak udělala tak, že když sme zatoužili po děcku, tak bratr jich měl dost, těch dětí, tak já sem si jedno vzala k sobě – tu Evičku malinkou – no a tu sem měla do dvouch let, tu sme měli jako u nás, vona byla jako naše.

Ale voni jí potom chtěli zpátky (říká zklamaně a překvapeně). Já sem myslela, že u nás zůstane, že jim stačej tam ty děti, ale voni mi jí vzali... Tak to sem se zlobila na bratra, to sem se zlobila chvilku no, že mi to takhle zkazili. A bratr povídal, no nemůžu ti jí nechat, já sem říkala, ale dyť sem tvoje sestra, to bys nám jí moh nechat, vždyť u nás jí bylo dobře, vona byla u nás jako princezna (usmívá se), no ale nebylo to nic platný...(dlouhá pauza)... No a já sem tam jezdila k nim na dovolenou vždycky, takže sem jí vídala... No a vona, jak byla malá eště, tak se mi naučila říkat mamičko a když sem tam přijela, tak utíkala honem ke mně, jako k máme víte (říká dojatě). Já sem jí totiž vychovala...no...voni dětí měli dost, tak...no a mají jich dost...mohli mi jí to no... (delší pauza). A ted' se s nima nestýkám vůbec. Já nevím, co s nimi je. Von se vo mě nestará (pozn.:bratr), von neví ani že sem tady.Voni po pohřbu manžela, když byl pohřeb, brácha tam nebyl, ten byl v nemocnici, ale švagrová a synovci ty byli, tak sem pak tam byla u nich tři měsíce po pohřbu. No, ale já nevím, co jim to přelítlo přes nos, možná se na mě zlobili, ale já nevím proč... Já sem jim všechno dala – peníze sem jim dala, šaty sem měla, co sem měla po manželovi všecko sem jim rozdala – hlavně bráchovi sem to dala, protože von byl asi tak stejná postava jako manžel... No tak sem jim všecko dala, ale voni se nák rozzlobili a přestali se mnou mluvit. já sem taky přestala mluvit a nemluvíme spolu dodnes (říká smutně). Já nevím, co s nim je. Von neví co se mnou je a já se vo ně nestarám. Kdyby přijel, že jo, náhoda je náhoda, kdyby přijeli, tak bych je nevodmítla jako bratra, to bych ho přijmula, ale zlobila bych se na něj. No ale je to takhle, tak ať je to takhle.... Takhle je to lepší. Už je to moc dlouho. Už je to pětadvacet let. Tak to je a nemusim je vidět už. Voni maj svoje děti, maj vnoučata, maj pravnoučata...(dlouhá pauza)... voni mají toho dost... No a já toho mám taky dost, já sem tady spokojená, mně nic nechybí. Já nepotřebuju se rozčilovat... (směje se) a zlobit. Já mám dětí plno, zlatejch, co se za mnou choděj, ty už maj svoje děti a dali mi sem i fotografie. Tak co, tak to mám takhle...(dlouhá pauza). **Bylo mi taky smutno, protože dokud sem nemela tu R., tak mi bylo smutno, protože sem byla sama v tom bytě, tak se mi stejskalo, že jo, když sem vovdověla... No a potom, když přišla ta R., tak ta byla hodně hodná. U mě bydlela, já sem se jí dycky ptala, kam de, musela sem to vědět, protože sem ji přijmula, jako když je to moje dítě, moje vlastní...(dlouhá pauza). Tak sem se o ni starala, jako o vlastní... Tak sem musela vědět, kam kdy a kdy přijde, páč vona byla ještě poctivá. No a vona mi to vždycky řekla... Takže ta byla hodná vopravdu... A tam vodtad (pozn.: z bytu dotazované.) se taky vdávala jako no (usmívá se). No, a ty její rodiče se přišli podívat na mě, aby věděli, u koho R. bydlí a jak to tam vypadá a byli velice spokojení a já sem byla jako její máma druhá, jo?... Protože rodiče měla v Jindřichově Hradci a tady byla sama. Tady měla jenom kamarády a kamarádky, tak já sem musela vědět, s kym se přátelí, s kym chodí a tak dále. Vona se učila tenkrát na porodní asistentku, měla hodně učení. Nedávno měla promoci, loni měla promoci, takže vona už je vdaná a eště studovala při tom, takže vona je hodná holka. Vono už jí je čtyřicet. Tak já sem si jí tak přijmula, jako kdyby byla moje, víte? Tak sem se vo ní starala, takže sem měla starostí dost: Kam deš? Co tam budš dělat? Vona se ale nezlobila, vona mi to řekla a já měla klid... Vona věděla, že to myslim dobře. Já to myslela dobře, protože já sem nechtěla, aby mně courala někde po nocích a aby byla s chlapama nákýma. Víte, to já sem nesnášela a nesnášim to podnes. To se vůbec neslučuje s mojí vírou, jo?Jo sem věřící, já sem katolička. Sem ke mně chodí velebný pán každou neděli. Já sem chodívala na mši dolů,**

tam byli mše každou neděli dole, já sem tam dřív chodívala, ale teď nemůžu kvůli těm problémům. Víte, já mám všelijaký problémy, tak já tam nemůžu chodit už no. Já chodím teda, ale špatně jako, nechodím rychle prostě, chodím pomalu. Jo, já to nezvládám. No, všelijaký nemoci sem měla, nějaký potíže sem měla... Tady tu růži (ukazuje navou pravu hohu) tu už mám tak dlouho, pořád mi na to dávaj obklady, všechno možný, ale vono se to furt nechce lepší a každej den mi to mažou a dávaj mi na to mastičku, ještě pořád mi to udržujou, takže voni maj starosti taky dost vo mě... A sou obětavý sestřičky, že se mi vo to staraj...

Rozhovor B. provedený dne 24.5.2008

1.	<i>V: Můžete mi říct, kolik vám je let?</i>
2.	<i>D: Dvaasmdesát mi v květnu bylo teďko.</i>
3.	<i>V: A jak dlouho žijete tady v DD?</i>
4.	<i>D: Vod šestýho listopadu.</i>
5.	<i>V: Kterého roku?</i>
6.	<i>D: Vod loňska.</i>
7.	<i>V: Co ste dělala než jste sem přišla?</i>
8.	<i>D: Byla sem v Roztokách v nemocnici.</i>
9.	<i>V: Jak dlouho?</i>
10.	<i>D: Asi dva roky.</i>
11.	<i>V: S čím ste v té nemocnici byla?</i>
12.	<i>D: Voni mi řekli, že mám nemocnou štítnou žlázu a ještě nějakou...No a předtím sem byla v Motole v té pro dlouhodobě nemocný. A voni mě pustili domů, ale teďkon doma v bytě sme dělali my rekonstrukci a byly tam dráty a já vo ně zakopla a zlomila si nohu. No tak sem musela zas do nemocnice, kde mě voperovali a dali mi tam železo do tý nohy. Krček to byl zlomenej. Pak sem byla v těch Roztokách a tam mi zjistili, že mám jednu ledvinu špatnou. No. Tak sem z těch Roztok jezdila na Strahov do nemocnice na kontroly. Tam jezdím stále, ale říkaj, že to mám dobrý. Nic na tý ledvině nenašli. Ale to želeto tam v tý noze mám pořád. No a když má pršet, tak mě to bolí. Z Roztok sem šla sem do domova...Já teda chodím, sice vo berlich, ale chodím. Ale bojím se no, protože sem dvakrát upadla. Mám nízej tlak a motá se mi hlava, tak piju ráno kafe, to mi tady udělají. No, jinak mám synovce a taky sestru. Ta má taky šrouby v noze. Taky krček. No a ten její syn za mnou chodí s manželkou a dvěma dětma. Ten jeden už je ženatej a má dceru a kluka... Mám tady fotky, já vám je ukážu (otevívá šuplík a vyndává z krabice od bot štos fotografií, které mi postupně ukazuje)...Já měla hezkýho manžela, koukejte, jakej fešák to byl (s úsměvem mi podává několik fotek, na kterých je její manžel za mlada). Tady už byl nemocnej chudák (podává mi další fotku). Von byl sportovec. Nekouřil, nepil...Já ho šla jednou ráno budít a von byla mrtvej...Tak mi zbyly jen ty fotky...Měl ucpanou cévu v srdci. Voni ho pořád bolely nohy. To sportovci často maj. No a von hrál rád házenou. Rok sme spolu chodili... Jinak my sme byly tři sestry a my sme byly z druhýho manželství. No a z prvního manželství měla maminka eště dvě holky. Tak nás bylo pět holek. Měly sme všechny český mena. Chodila sem jako malá do Sokola no a většinou sem měla kamarádky ve škole. Maminka byla moc hodná a tchýně milionová! To byla zlatá ženská! Druhá maminka. Už taky umřely. No a mamince bylo dvaasedesát, když seděla s tou jednou vnučkou u stolu. Maminka jedla něakej kompot a najednou padla a bylo po ní. Vona měla vysokej tlak. Šedesát dva let jí bylo...Tak...(dlouhá pauza). Tatínek byl vod maminky starší vo hodně, protože vona si ho vzala až jako druhýho. A ten byl hodnej taky. A von mi říkal "Šmudlo" (oči se jí rozzáří a směje se)! Já sem furt chodila špinavá, sem se dycky někde umazala. Máma mě furt musela převlíkat. Jednou sem se ztratila na pouti a policajti mě vodvedli na komisařství a voni mi tam dávali jídlo. No a táta pro mě přišel v noci! Celá ulice byla auf, že jo (usmívá se). Jo a to mi byly dva roky, sem byla malinká... Táta mě vzal na ramena a přived domů. Nebo když byly koně, já ráda koňskej salám a karbanátky – teplý eště. To dycky přišel táta, von dělal v Tatrovce a dycky říkal: Tumáš, a dal mi koňský</i>

buřty. Sestry jedly bombóny – voni salám nechtěly. A ta jedna chtěla ty bombóny, ty červený, tak to se mnou měnila za koňskej salám (směje se). Von byl moc hodnej. Zemřel, už byl starej, na mrtvici. Mně bylo jedenáct let, no, tak si to moc nepamatuju... Jinač sem to měla dobrý všecko...(dlouhá pauza)... Děťství sem teda měla hezký, akorát za Němců no... To bylo horší. To přišli, že jo, a Sokol zakázali, no. A pak tu byli ty koumouši, že jo. No a těm sem se na spartakiádu sem se jim kašlala, protože komouše sem neměla ráda... Ty mi ublížili hodně, protože já chtěla sehnat byt a nemohla sem ho sehnat no. . Ale děťství sem měla dobrý. Akorát sem neměla ráda komunisty. Já byla v Národních socialistech, ty už teda zrušili a teďka sem v ODS. Teďka volim je, no... (dlouhá pauza)... **A důležitá věc, víte, já sem roky dělala na rakouskym velvyslanectví. Já byla jako jejich. Měli sme se hrozně rádi.** Sem byla i v Rakousku, ve Vídni. Když přišli ty komouši jo, tak mi říkali: Dejte se k nám, budete se mít dobře (mění hlas, šepťá)... A já povídám: to určitě! No a voni mi vzali hned pas, jako že dlužim daně, tak Rakušáci mi ty daně zaplatili a teď sem při vodchodu do důchodu dostala dvacet pět tisíc, lednici, televizi – barevnou, jo a pračku taky. A tak sem jim říkala, že vod komoušů bych dotala tak jeden chlebiček maximálně a knížku Lenina – a to bylo všecko. A tadydle to všecko sem dostala vod Rakušáků. **Ale já sem tam dělala, i když sem byla v důchodu, víte... Já sem tam leta uklízela, vařila pro děti, psi sem hlídala, auta sem myla, protože tenkrát nebyly myčky a co eště...jídlo sem chystala.** No voni by se tam i nastěhovali, ale voni nesměli, protože naše úřady to nedovolily, ani ty jejich. Ale rádi by si mě bejvali vzali na stálo... (delší pauza)... **Já už sem se pak nevdala, když sem ovdověla, víte. Už sem pak byla jenom na vyslanectví...Já už sem se vdávat nechtěla, já byla zvká na vyslanectví. Jako měla sem jiný, to jo, ale nevdala sem se. Už sem se ani nechtěla vdávat, kdepak. Voni ke mně byli na vyslanectví moc hodní.**

13. **V:** A vy ste neměla děti?

14. **D:** Já neměla. Já byla jenom osm let vdaná. Rok sme spolu chodili a osm let sme byli manželé. Když umřel, mu bylo čtyřicet dva. A kolik mě bylo, já ani nevím...(přemýšlí). To mi bylo čtyřicet. No a to už sem dělala na vyslanectví.

15. **V:** A proč jste neměli děti?

16. **D:** Nemohla sem mít děti, ale on nekouřil, nepil, von byl strašně hodnej. Já sem teda kouřila. Mě to bavilo. Jako jediná v rodině – sem byla černá ovce rodiny (usmívá se). Dvacet denně sem kouřila... Já se to naučila na ambasádě (směje se). No ale já to měla zadarmo vod ambasády – samý Ameriky a rakouský cigára. No a teďka synovec mě vodnaučuje kouřit. Sem chodí za mnou každej tejden a von dostane vod vlády krabičku, tak mi dycky přinese jenom dvě cigarety, abych se vodnaučila kouřit. Von dělá u vlády totiž. Tak dycky jenom ty dvě cigarety. No, dneska má přijít, je pátek, tak to chodí. Tak dneska přijde, tak se těším na cigára dvě. To mě dycky naložej na vozejk a jedem dolů na zahradu, kde si zapálím a je mi fajn (směje se)... Víte, ale tam na to vyslanectví, tam bylo spoustu děťí kolem mě a v rodině sme taky měli hodně děťí, takže těch sem si užila hodně, takže mi vlastní ani nechyběly. No a já tam na ambasádě znala taky všechny herce a herečky z Vinohradskýho divadla! Voni si tam chodili pro vízum, že jo. A jednou si tam Maciuchová nechala kličky vod auta, to chodila s Adamírou, a já jí je našla a vona mi dala pusku a říká: Vy ste náš anděl!. A všechny tydle herce já znala. A dycky když přišel Werich, Matuška nebo Chladil, tak já hned šla vařit kafe – aby měli čerstvý – a Drbohlavový taky sem vařila kafe, no. Já sem je znala všechny tyhle herce...(dlouhá pauza). To u nás byla dycky fronta na ty víza a třeba...ty...jeptišky, když byly, tak ty většinou jezdily do Itálie, tak ty měly u ná dycky přednost, to říkal vyslanec, že ty maj přednost – ty za Němců zkusily a teďkon taky, takže ty maj přednost no... No a za těch komoušů to bylo zlý – jak sem vám říkala s tím bytem. Já dostala byt až dlouho potom, co manžel umřel, víte? Ale my sme ho chtěli už dávno předtim. To sem dostala jenom pokoj a kuchyň v bytě po jedný pani, co umřela. Konečně sem měla pokoj s oknama na ulici. Já ráda koukala na lidi. Ale komouše sem neměla ráda i kvůli těm jejich výborům – to byly ty pouliční výbory a já jim říkala uličnický. To byly ženský, kerý se dělaly velký, ale byly víte jaký byly – to byly ty bejvalý domovnice a samý takový sprostý ženský, no...tak... Potom, když sem byla na vyslanectví, tak to najednou šlo – to sem tam na bytáku dala flašku Whiskey, půl kila kafe a tak, jo, a to šlo hned, byt byl hned. Manžel se toho chudák už nedožil...To bylo škoda, ten byl strašně hodnej – ten neznal, aby mně někdy vyhuboval nebo nadával, nebo hádal se se

mnou, jo, i ta tchýně byla moc hodná. Teď já neuměla péct, tak vždycky napekla každej tejden, buď vona, nebo její sestra, mi napekly, abych měla, co k snídani. A i když manžel zemřel, tak ke mně chodily a... Já se to nenaučila – já byla na omáčky a na polívky, ale pečení, to ne – mně se to jednou srazilo a vod tý doby sem radši nepekla (usmívá se, delší pauza)... Jo a tenkrát mě SNB volalo, když bych šla k nim, tak by mně vrátili ten pas, co mi vzali, ale že sem řekla, koho chleba jim, toho píseň zpívám, tak pak sem vod nich měla pokoj... No, měla sem na mále, jen tak tak, že mě nezavřeli komouši, nebo nevoddělali. A za války sem byla nasazená v ČKD, ale jenom krátkou dobu, protože sem byla mladá a hezká holka, tak doktor von Hope, to byl Švýcar, ale původem Němec, jo, ale von byl lidumil a žádnej nacista... Tak ten mě dal do jedny švýcarský firmy, kde dělali léky pro Němce. To eště neexistoval vůbec penicilín – no a (začne šeptat) my sme jim to kradli – byly sme tři holky – dvě tanečnice, ta jedna je v Americe, a pak já. No, Švýcar to věděl, ale (začne šeptat) říditel ne – to byl Němec. To byla malá firma – injekce sme teda nesměly vzít, jo, ale léky jo – a ty sme pak (opět začne šeptat) dávaly českej doktorum. Každá sme dávaly dvoum doktorum. Všecko bylo pro Němce... No a s tou kamarádkou – tou jednou tanečnicí, co je v Americe, s tou si pořád pišeme, i dneska. Někde u Floridy žije nebo tak ňák. Vzala si Američana, no, a panečku vodjela s nim (dlouhá pauza).

17. V: A jak se vám žije tady, v DD?

18. D: Moc dobře. Tady moc dobře vařej, akorát mi toho dávaj moc, já sním polovinu dycky. No jak sem byla v těch Roztokách, tam to bylo dycky všecko rozvařený – těstoviny, rejže – všecko rozvařený a hrcli vám to na ten talíř... Dyt' se jí i vočima, ne? Takže tady vopravdu výborně vařej. A vokurkovej salát, ten sem v Roztokách vůbec neznala a tady ho mám vobden. Buď vokurkovej nebo ten...mrkvovej. Vopravdu dobrý jídlo, jenže já sem malej jedlík, tak tomu moc nedám. Ale mám tady ty...(ukazuje rukou pod postel)...buřty s cibulí ty já mám nejradši (směje se). Takhle synovec, ten dneska pořijde právě, ale až odpoledne. Ten dycky přinese vody a jednu sladkou vodu a jídla mi nosej, já to ani nejím všecko – já to rozdám. No a ta pani, co tady se mnou bydlí, ta je ted'ka v nemocnici, tak sem tu sama, ale jináč si nemůžu stěžovat tady. Akorát, že toho je moc toho jídla – já dycky sním knedlíky dva, čtyři sou na mě moc. Já mám tady nejradši špagety – jééé, ty sem vůbec neznala tam v Roztokách. Máme tu i jitrnici... I sestřičky sou moc hodný. Já jim dycky poděkuju a hotovo. No ted'ka chodim taky na gramofon (ukazuje směrem k přenosnému WC), protože mám berle. A když se mi nemotá hlava, tak se, du trošku projít. Sem hlavně v posteli, všecko mi je velký, no...(dlouhá pauza)... **Jináč pro mě sou ted'ka nejdůležitější moje fotografie (pohládí rokou štos fotek a začne jimi listovat). Mám tady fotky hlavně z vyslanectví...Dneska už se s lidma z vyslanectví vídat nemůžu, protože na vyslanectví už možná ani nepracujou, a já sem tady upoutaná na lůžku, a tak už ani nevím, co s nima je....(dlouhá pauza).** Tady sem taky na vyslanectví (podává mi fotky) – to už je strašně dlouho, ale bylo to krásný, tam sem prožila nejkrásnější leta. Já se dotala k dobrýmu jídlu dycky. Dycky sem se u nich měla dobře. A když někdo vodcházal, tak sem se s nim vyfotila na památku – to muselo bejt. I rakouskýho prezidenta mám, koukejte (podává mi fotku). Já vám chci taky ukázat velvyslance, počkejte (probírá se štosem fotek)... Jo, tady, je, koukejte. Já zažila osm velvyslanců, tak to je jeden z nich. A toleto byl vyslanec šofér, takovej ten... bodyguard...gorily sme jim říkali (směje se). S každym sem se vyfotila na památku... Co je to ale platný, když člověk za chvílku umře a nechá to tady všecko...(dlouhá pauza)...No, ta jedna sestra, ta, co má šroub v noze, ta eště žije, ale ta starší, ta z prvního manželství, ta už umřela. No a ta sestra, co eště žije, měla dědictví. Já sem mohla taky dědit, ale pole, ale co bych s nim dělala? Pole, orný pole v Klánovicích to bylo, tak to sestra prodala, já sem se toho vzdala těch peněz, ale vona má pět dětí, tak to dala jim a já sem se toho vzdala a ted'ka mě živí sestra zase – teda její syn, synovec. Vona je moc hodná ta sestra, ale nemůže za mnou, má berle, tak synovec jí dycky vozí na chalupu, když jedou. Akorát tam nerostou houby. To by mi vadilo, já strašně ráda chodila na houby. To nám je pak tchýně dycky naložila – křemenáče a hříbky malý. Já to neuměla.

Rozhovor C. provedený dne 22.5.2008 v DD

1.	V: Kolik vám je let?
2.	D: Osmdesát jedna. Já už sem to měla jednou, víte – takovejhle rozhovor. Tady byla jedna slečna a ta moje sousedka to všechno vykecala venku – vona je ukecaná. Tak proto jsem se chtěla sejít tady (pozn. Namísto pokoje jsme se s paní K. sešli ve společenské místnosti, která byla v tu chvíli prázdná.)
3.	V: A jak dlouho žijete zde v DD?
4.	D: Už jedenáct roků. To je hodně, vidíte?... No já sem musela, víte. Já sem doma upadla, celej den sem ležela na koberci, nemohla sem se zvednout. Já sem se nezvedla vůbec, až večer, telefon zvonil – já ho nemohla zvednout, no hrůza... A potom sem chodila nakoupit a tam taky chodila jedna sociální pracovnice, a viděla, jak se třesu a to, tak za mnou přišla a ptala se, jestli bych nechtěla do domova důchodců, že prej bych to potřebovala no... Tak sem za půl roku byla tady.
5.	V: A jak se vám tu žije?
6.	D: Jo, je to dobrý, ale teďka je to trošku horší, protože sem poslední dobou dávaj takový...(zašeptá) pomatený, takže si nemáte moc s kým popovídat. Jinak sem ale měla štěstí, že sem měla dobrý spolubydlící. Až teďkon se to zvrtilo... Vona (pozn.: sousedka na pokoji) je strašná drbna. Nebo kdybych jí řekla, ztlumte to rádio, tak vona se nafoukne a začne křičet na mě, no... nerozumíme si.
7.	V: Zkuste mi povědět něco o svém životě.
8.	D: Já sem vychodila obchodní školu a vod vosumnácti roků sem byla zaměstnaná na poště, dělala sem v telegrafu, v dálnopise – tady sem byla na hlavní poště (pozn.: na Praze 6), jo... No a potom sem se vdala, no, to mi bylo dvacet sedum, ale měla sem smůlu – manžel byl nemocnej ze srdcem, byl na operaci... Vona eště nebyla v tý době taková péče a všechno, no a von za šest roků zemřel – mně bylo čtyricetštyri let a jemu bylo čtyricet sedum. Takže sem to manželství jako moc neto, no. Byla sem s ním pět roků doma, bez práce, takže sem dělala jednom třicet sedum roků.
9.	V: A děti ste neměli?
10.	D: No, to sme nechtěli mít – manžel nebyl zdravej, že jo. Voni mu voperovali tu chlopeň, ale tenkrát to nebylo jako to dneska dělají...No a von za šest roků zemřel... Pět let sem s ním byla doma, nechodila sem do práce – a to mi chybí. Jako v důchodě, jo, že beru vo to míň...A po něm taky nemám důchod, protože von eště nebyl v důchodě. Už sem se pak nevдалa, jedině snad kvůli dětem, ale těch já měla kolem sebe tolik, že sem ani nepotřebovala mít vlastní. Navíc, když manžel zemřel, tak už sem je ani mít nemohla. Měla sem známý a rodinu.. tak sem tak žila no... Já měla hlavně kamarádky, víte? Na ně sem se vždycky mohla spolehnout. Voni už ale nežijou, už sou chudinky po smrti... (dlouhá pauza)...No..tak to holt chodí. Jako malá sem měla vždycky hodně kamarádek. Když sem pak už dospěla, byly sme tři kamarádky, jo? A když sem pak vovdověla, tak sme se vídaly často. Voni holky nebyly vdaný, jo... Chtěly se sice vdávat, ale nák jim to ani jedný nevyšlo... No, a když já vovdověla, tak to sme chodily do kavárny a do divadel nebo na různý výlety...Bez nich bych si ani život nemohla představit, byly sme jako sestry... (dlouhá pauza)... Snažila sem se s nima vídat, jak jen to šlo. S těma to bylo dycky takový veselejší všechno.Voni už sou ale všecky na pravdě Boží... Já zůstala sama, no...(dlouhá pauza)... Popovídaly sme si, navzájem poradily a tak...(dlouhá

pauza)... Jinak práci sem měla dobrou, třicet sedm let sem dělala. Tam sem byla spokojená, takže sem neměnila zaměstnání... No, jinak já sem se narodila na Slovensku, protože tatínek tam byl v té době vyslán jako četník – voni tam měli málo pracovníků, tak tam dycky vod nás někoho vylákali no. Sem se narodila u Bratislavy, pak sme se přestěhovali do Trnavy – tam sem začala chodit do školy, no a potom sme přišli do Liberce – tam sme měli vilku. Tu vilku opravili a všechno, no ale přišli Němci a my sme museli utýct – v třicátém devátém roce – to sem přišla ze školy, dali mi naši ruksáček a šli sme na vlak a jeli do Uhlířských Janovic ale pak sme museli zase utýct do Třince, to je u Nymburka – tam sme měli strýce a ten byl moc šikovnej a jeden Němec tam měl vilkum tak sme to s nim prohodili, takže sme bydleli v Třinci u Nymburka. Pěkně v klidu... Za války to nebylo jendoduchý, no... Ale dovedli sme si poradit – měli sme zvířectvo, takže sme jídlo dycky měli. A velkou zahradu sme taky měli, takže sme pěstovali, co se dalo – takže sme moc nestrádali, jako jiní, že jo. To si ani nedovedete představit, co se v té době dělo...Hrůza no...Muselo se taky dost šetřit...No a pak přišli Rusáci, osvobodili nás, no – to už sem byla velká – to sem se vdala a bydleli sme v Poděbradech...No a když umřel manžel, maminka i tatínek, tak sem se přestěhovala do Prahy. Setřenice chtěly, abych šla k nim. Tak sme vyměnili byty a přestěhovala sem se sem do Prahy a tady sem až do důchodu dělala u hlavní pošty. No, jinak za mnou na návštěvy chodí z rodiny akorát ta neteř z tatínkovy strany, ale ta má hodně práce v zaměstnání. Tak jednou za měsíc chodí. Co je zapotřebí, tak to mně nakoupí. Teď za mnou taky dlouho nebyla, protože její děti měly spálu, tak abych to taky nechytla. **A mám taky známý a kamarády, a ty taky taky choděj – takový studenti to sou, který tady studovali, jako v Praze, pak se vdali a teď za mnou choděj i s manželama a manželkama. Choděj za mnou si představte každéj tejden. (usmívá se). Vždycky v pátek za mnou někdo z nich přijde a povídáme si. Když je hezky, jdeme i na procházku, zatím eště můžu chodit. Vona tady bejvala taková komunita křesťanská, a to sme tady chodili zpívat a měli sme jednou za tejden modlitbu, tak sem se s nima takhle seznámila. Voni byly vod té církve, co tady pořádala ty setkání. No a padli sme si do oka a už sme se začali vídat. Voni sou moc fajn. Mám je ráda... (dlouhá pauza). No a voni za mnou každéj tejden choděj, tak si povídáme a já se ně vždycky moc těším (usmívá se)...** Víte, já sem věřící, a to mi dost jako pomáhá, protože... (přemýšlí)... věříte v to, že je něco nahoře, něco, co vás chrání. Jste trpělivější, berete věci tak, jak sou – já třeba špatně chodím, že jo, ale musím to brát. Patří to k životu. No, jinak se modlím večer i ráno. Maminka mě v tom vychovávala, chodili sme do kostela každou neděli, měli sme ho blízko...Ráda na to vzpomínám (dlouhá pauza) ... Je to ale už tak daleko...

Rozhovor D. provedený dne 5.6. 2008 v DD na Praze 6

1. V. Povězte mi na začátek kolik vám je let.

2.	D: Hodně. Devadesát pět mi bylo už. Devadesát pět už je pryč... No, pořád to jako bylo dobrý, jo, až na tu nohu, že jo. Mám ji trošku zkrácenou, tak se mi špatně chodí. To sem odřekla operaci, ale jinak je to dobrý. Zatím je to dobrý. Já na tu operaci měla jít, jo, ale já sem se toho bála. To bylo už před lety. To bylo ještě když sem byla mladší. No, takže sem na tom takhle no. Nejsem tady dlouho. Sem tady vod září loňského roku, ale už sem si zvykla. To víte, ze začátku to bylo trapný, no...
3.	V: Říkáte "trapný", jak to myslíte?
4.	D: No, jako přecejenom ste nebyla doma, jo. Musela ste si zvykat, no... No, a potom záleží taky na tom, jakou máte spolubydlící. Na tom záleží hodně. Jinak já sem byla dycky jako dobrá, s nikym sem se nedohadovala. No, tady je to naštěstí všecko tak v klidu. Sice celý ten důchod de jako sem, že jo, ale jinak to de.
5.	V: Zkuste mi teďka povědět něco o své předešlém životě.
6.	D: No, my sme měli mlejn a velký hospodářství, takže sme byly čtyři děti, čtyři děvčata, takže sem byla plně zaměstnaná. To sme měli práce tedy hodně. To sme měli všecko, dobytek, husy, no prostě všecko. To sme se museli vo to starat, že jo, no. Potom sem se vyučila šít rukavice a když mě to nebavilo, tak sem se seznámila s jedním chlapcem a von mi našel místo tady v Praze. No, to mi bylo náh třiadvacet. Tak sem přestěhovala do Prahy a už sem tady zůstala u známých. No, prostě sem zůstala tady jako. No, pokud sem byla doma, tak to bylo dobrý, já měla překrásnej byt a potom ten domácí ho potřeboval, tak mně přestěhovali do pečovatelský služby. To bylo hned vedle. Kráááásnýýýý. Jenom přes park to bylo. Tam to bylo taky dobrý. Byly sme sice dvě na pokoji, společnou koupelnu sme měly, pěkný to tam bylo. Chodili nám nakupovat, uklízeli i prali, všecko hezky zařízený. No, ale já sem jednou upadla a zlomila si krček. Tak sem byla v nemocnici. A když sem se vrátila do pečovatelský služby, tak sem tam náh zvsoka sedla na křeslo a zlomila si krček podruhý. No tak zase do nemocnice, jo, a po půl roce mě přivezli sem. No, já byla ráda. Tam to bylo taky dobrý, ale tam byly takový chudáci samý, no. A já to dotáhla až do těch pětadevadesátí. Von tomu nikdo nechtěl věřit. Říkali mi, no, kolik vám může bejt, sedumdesát devět, vosumdesát...tak vosumdesát pět (směje se). Já říkám, ne, ne, v březnu to bylo devadesát pět. Utíká to strašně. No, co můžu dělat... Mám taky dva syny, hodný, ale voba bydlej na Kladně, takže sem dojíždí jenom vobčas, jak můžou. Ten mladší šel teďko do důchodu, tak se přídou jenom podívat. Taky sem byla vdaná, jo, von byl manžel moc hodnej, velkej dobrák. Strašně velkej dobrák. Ale já vám musím taky povědět, jak sem se seznámila s manželem. Já, jak sem se vyučila na ty rukavice, jo a přestěhovala se sem do Prahy, tak sem se seznámil a s chlapcem, co sem šel na vojnu. No a začli sme se mít rádi, jo, jak to tak bejvá, ale von se hned ženit nechtěl, říkal, že musíme nejdřív našetřit náký peníze. Mně už bylo třiadvacet, chodili sme polu dlouho, ale nevyšlo to. Prostě zmizel a už sem ho neviděla. No a kamarádka mě seznámila se svym bratrem a už to bylo (směje se). Von teda musel ještě na vojnu, tak sem na něj počkala a pak sme se vzali. Jedna moje spolubydlící v tý pečovatelský službě říkala, jak se s manželem pořád hádali, to já neznala, to u nás nebylo. Náký slovo taky vobčas padlo, jako všude, ale nikdy sme na sebe nebyli zlí. Manžel byl pekařem, víte. Von večer vodušel, ráno přišel. Já mu uvařila, uklidila – sice sme měli takovej byteček malej a docela špatnej než nám potom dali novej – no a tak to pokračovalo pořád, pořád, celý ty léta. Sice sme teda byli na samotě, jo, u lesa, takovej malej domeček a blízko bylo sanatorium. Manžel tam dělal jako vedoucího v tý pekárně, no. Tak von dycky chodil na noc pryč a říkal, kdyby ses tady v noci bála, tak křič, ale jak bych mohla křičet (směje se), to by mě ani nikdo tam neslyšel, ale já se nikdy nebála. Měli sme tam hodnou sousedku, tu sem měla ráda, s tou sme se navštěvovaly. To byli jediný jedni lidi, kteří tam bydleli, ale jinak to bylo území toho sanatoria. Po letech se mí tam ale přestalo líbit. To byla strašná samota. Já sem mohla jít jenom dolů, do toho lesa... No ale já měla zase strejdu v Praze, no tak sme se přestěhovali sem a tady sme už zůstali. To sme dostali moc hezkej byt. Manžel zase do pekárny, zase měl znova místo a naproti v baráku sem měla tetu, tak sme se navštěvovaly, to už bylo takový veselejší. No, jinak to uteklo ty léta, strašně, teda. To jo. Jinak sem byla dvacet let v krámu, v potravinách, no,

necelých dvacet let. A to se měla ten krám taky vedle, z baráku blízko...(dlouhá pauza)...tak to utíkalo, no, ani tomu nechci sama věřit, že je tomu toliko let. No, manžel zemřel náhle, bylo mu sedumdesát...(dlouhá pauza)...Dívali sme se na televizi večer. To sme měli postele vedle sebe a von říkal, stojí to za houby, tak to vypnem, tak sme si šli lehnout. Von si lehnul na jednu postel, já na druhou a chvílku sme leželi a za chvílku vstal, sed si a říká, já, to se mi točí hlava a už se pokládal, tak sem ho zvedla zptátky, aby si sed, no a syn byl vedle v bytě, tak sem ho zavolala a zavolali sme doktora, ten mu dal injekci a říkal, kdyby se to nezlepšilo, volejte ještě jednou. No a to byl konec, to byla mozková mrtvice. To bylo náhlý, v minutě...(dlouhá pauza). No a teďka sem tady, tady je to všecho jiný než doma, že jo. No, když sem sem přišla, tak mě dali tady k tý pani (ukazuje směrem na prázdnou postel) – ta je teď v nemocnici. Vona tu byla sama, tak aby tu k ní někdo byl, no. Vona je ale hodně nemocná. Byla několikrát na operaci. Teďka je to čtrnáct dní, co upadla, když něco hledala ve skříni, padla na záda a už ji vezli do špitálu. No eště není ani tak stará, sedumdesát devět, a pěkná pani to je, vopravdu moc pěkná. Ale už jí to ale moc nemyslí, takovejch je tady víc, jako. Vona třeba sem přijde, přijde ke stolku, začne přerovnávat věci a pak si sedne a sedí. Vona si prostě splete dveře a myslí, že je na svym pokoji... Já nic neříkám, akorát, že tady nebydlí. Taková malá příjemňounká pani to je. Vona pořád utíká (směje se). Jednou uteče nahoru, jindy do přízemí, ale voni jí zase pak přivedou. Hlavní pro mě je, že se vo nic nemusíte starat. Snídani máte, voběd máte... No, to víte, jídlo je sice dobrý, ale není to jako doma. Doma já vařila pořád. I když manžel zemřel, tak sem si na neděli koupila třeba kuře, nebo půlku kachničky. Protože v tý pečovatelský službě nám vobědy nosili jen ve všední den. Sousedka povídala, že se vám chce vařit pro jednu osobu, ale já povídám, mě to baví, mě to moc bavilo. Já ráda dělávala víc věcí... (přemýšlí)... **Tady to ale už dělat nemůžu. Ježiš, to je tady nejhorší. Například uklízet nic nemůžu, protože voni všecho uklidějí. Já sem sice jako ráda, že se tady vo nás tak pěkně staraj, ale někerý věci bych si radši dělala sama, no...To já bych si ještě poklidila. To bych eště zvládla. Já byla zvyklá vždycky si uklízet sama jako, a bavilo mě to, věřte nebo ne. I teďka bych to zvládla, ale voni to dělaj za nás jako... Prej je to pro naše pohodlí, to asi jo – někerý babičky už nemůžou poklidit a tak...Já bych mohla eště něco zvládnout, ale voni by to asi nechtěli, abych se jim do toho motala. Tak radši mlčím, no...Já sem strašně ráda uklízela, to se nechá povídat (mávně rukou a usměje se).** Já do práce chodila jen na poloviční úvazek, takže sem si dopoledne poklidila, to sem měla svůj systém, jo, to mě bavilo jééééé! Někerý ženský sou z toho votrávený, že maj nastarost úklid domácnosti, to já ne. Já sem si u toho zpívala a prostě mě to bavilo. **A taky dečky sem strašně ráda háčkovala. Jéééé, co jich uháčkovala! (směje se). Po tý operaci mám tady ty dva prsty (ukazuje na ukazovák a protředník pravé ruky). Mám nepohyblivý.**Pani tady má televizi, jo, ale vona pod ní nemá dečku, to já bych nemohla. Tak sem jí jednu dečku – já jich tu mám z domova plno – nabídlá, ale vona nechtěla, že prej na to není zvyklá. Vona jinak moc nemluví, spíš luští nebo spí, ale nechce se mnou mluvit, že sem prej z venkova, no, ale já se nedoprošuju. Vobčas si něco řeknem, ale ne jako třeba s vámi, takhle si s ní nepovídám. **Ale ty dečky, jo, ty já mám podle velikosti. Vod největší po nejmenší. Tam je mám ve skříni schovaný, ale jednu mám třeba tady na nočním stolku. Teď mám ty prsty takový pochroumaný, jo, to už háčkovat nemůžu, no, co se dá dělat? Škoda, no.... (zamyslí se), ale mám aspoň schovaný dečky na památku, tak se jima vobčas proberu, vyměním si tu, co mám na stolku za nějakou jinou... no... (dlouhá pauza).** Kdyby Pán Bůh dal, abych tu ještě ňákou dobu pobyla, to by bylo fajn... Já sem věřící, víte? Od malinka mě k tomu maminka vedla, chodili sme jako kažkou neděli, každou, rodina do kostela i na náboženství sem chodila. Nám sem taky chodí pan farář, každou neděli odpoledne, tak se s nim vídám jako. Tak si popovídáme. Voni mě svezou na vozečku dolů za nim. Nebo na ty akce mě vozej, protože já mám problém s tím chozením, jo...

7.	D: No, víte, já pudu na ten test paměti. Vono to za chvíli začíná a jedna pani na mě čeká, tak se omlouvám (začne se zvedat)
8.	V: Samozřejmě, moc vám děkuju za rozhovor a ať se vám daří.

Rozhovor E. provedený dne 5.6. 2008

1.	<i>V: Takže nejdřív by mě zajímalo, kolik vám je let?</i>
2.	<i>D: To musím? (směje se)... A chcete ročník nebo věk?</i>
3.	<i>V: Raději věk.</i>
4.	<i>D: Tak mě je osumdesát pět.</i>
5.	<i>V: A jak dlouho tady žijete?</i>
6.	<i>D: Jedenáct let. Víte, já sem po tom toužila sem jít. Já sem měla doma strašný práce a spoustu lidí, no a když mi vdešel tatíček (pozn. manžel), tak sem se rozhodla, že půjdu sem. Už sem byla unavená a potom, když máte velkej byt, tak se tam cejtíte taková utopená, tak sem si to domluvila a byla tu natotata. Tenkrát sem si eště mohla vybírat, takže mi dali tenhle samostatnej pokoj. No, vono to u nás není vobvyklý dožít se takovýho věku. Já dycky říkala, my sme slušná rodina, my vodcházíme do pětasedumdesátí (směje se), ale to je tou péčí. Kdybych byla doma, tak už to mám dávno skončený, ale ta péče tady dělá hodně. Absolutně. Tady máte pravidelnou stravu, hygienu, vlídnost, a to všechno ani doma nemůžete takhle podchytit, to nešlo.</i>
7.	<i>V: Povězte mi něco o vašem předchozím životě.</i>
8.	<i>D: No, já sem vod pultu a mám dva syny a manžela sem měla, takže tři mužský a ted'ka už to vylítlo z hnízda, vy stárnete, přitom eště chodíte do práce a tohleto, takže sem byla ráda, že sem z toho frmolu mohla jít sem do klidu. Nejdřív mi vdešli rodiče, pak do toho vonemocněl manžel no a za tři roky už sem ho taky neměla. Tak sem tady. Já má teda dva syny, ale tři snachy, protože ten jeden je podruhý ženatej a tý třetí snaše to nebylo vhod, že chci sem, vona dost rodinně založená, jako že se maj postarat děti, že to má bejt v rodině, ale syn jí říkal, nic si z toho nedělej, maminka se těšila do důchodáku vod čtyřiceti (směje se), ale byla to pravda! Tady mi vůbec nic nechybí a ani se mi netejská. Od prvního dne sem byla jako doma. Protože já sem sem přišla a měla sem tu všecko jako doma. Ta hala (před její pokojem), to je jako vobejvák, protože půlku bytu sem měla do zahrady a půlku na hlavní. Byt sem měla do kulata, stejně jako tady. Bydlela sem taky v druhym patře, takže já sem byla v tu ránu jako doma. A najednou sem měla kolem sebe jedenáct holek (pozn. setříček), co se vo vás staraj, sou mladý, pěkný, to je hrozně příjemný. To mládí kolem sebe, to je radostnější. Jinak já sem se narodila na Smíchově a tenkrát to byla první republika, tak lidi nevěděli, čeho se po válce chytit, tak můj táta byl živnostník a byla sem jedináček. Ale moje mamča udělala jednu velkou chybu, vona se rozvedla. Tak sme zůstaly samy, ale to už není vono, holce prostě ten táta dost chybí, jako, takže mně chyběl hodně. My už sme se s tátou ani nevidali potom, protože von měl moc práce. Máma měla taky moc práce. Když byla eště vdaná, tak si žila pohodlně. Když ji přestala bavit</i>

domácnost, tak jí tatínek vzal služku, že jo, to bylo za první republiky normální, protože děvčata z venkova jezdily do Prahy praovat v domácnostech a když měly vycházky, tak si chodily tancovat, aby se seznámily a pak vdaly, že jo. Jinak mámu už to s tátou nebavilo, protože táta, jak byl živnostník, že jo, a to je jako dneska – ty chlapi maj fůru práce, sou furt ve vypětí, jo, a nemaj čas na rodinu. No a maminku to přestalo bavit, jak byl tatínek pořád pryč a byla pořád sama a myslela si, že když se rozvede, tak že to jako bude lepší, ale bylo to spíš horší. Tak byla hloupá a rozvedla se, jóó, ta si dala, panečku (směje se). To byla pak velká starost pro ní, aby mě sama zajistila, ale vona mě teda moc nezajistila, protože já sem musela už ve třinácti, už ve třinácti (!) letech jít do učení, protože jinak to prej nešlo. A mám jí to za zlý a ještě dneska se s ní v myšlenkách hádám... Já jí to nevodpustila. To nešlo jí vodpustit, že ještě malý dítě šoupne do učení. Dneska s vodstupem to vidim tak, že byla prostě málo trpělivá. Že to mohla řešit jinak... (dlouhá pauza)... To víte, kdyby nebylo tohohle tak já mohla bejt někde úplně jinde, poněvadž táta jako byl na jiný úrovni než máma a bejvala bych měla vzdělání, i když těžce, protože na mě nebyl čas, že jo, takže se mi nikdo nevěnoval. Já nebyla z těch bystřejch a chápavejch dětí, takže by se mi někdo musel věnovat, ale na to jako nebyl čas... Jednou sem jí to ale vyčetla a řekla sem jí, že sem se nikoho neprosila, abych byla na světě. Tim sem jí teda hodně ranila jako, ale já to tak musela říct. Já na ní měla takovej vztek, tak sem to řekla. Já navíc ještě nebyla moc hezká. Kdybych byla po mámě, tak sem mohla bejt hezká, ale já byla spíš po tátovi, no. Můj táta von sice měl sexappeal, byl něco jako ten... (přemýšlí)...Belmondo, jo, ale já se vrtla po něm, takže sem byla spíš vošklivá a ještě mrňavá a já to tý mámě nemohla vodpustit. Prostě taky sem zdělila po každym to horší...A mně přibejvaly léta a doma se pořád vedly řeči, že se nevdam a tohle, mě bylo štyřiadvacet a já furt svobodná a babička říkala, že do dvaceti má bejt holka vdaná a maminka to samý. A já jí povídám, že esli jim vadí, že nejsem vdaná, že se můžu vdát okamžitě. No jo, to víte, ale za koho? Já byla vošklivá a mrňavá, ale zase sem se uměla udělat, a to je důležitý. A jednou, to byly ty květnový dny a bylo slunečno, kvetly šeříky...já byla pořád sama a máma říkala, voblíkni se a di někam, tak sem se voblíkla a šla na Štřeleckej vostrov, tam zrovna byla tancovačka a já se zastavila u orchestru a najednou mně přide se takhle votočit a tam byla ulička mezi stolama a už vidim hlavu s pěšinkou uprotřed, ulízanou, krásně ulízanou a prej, jestli smím prosit. No tak jo, tak sme tancovali a mezi písničkama sme seděli u stolu spolu a povídali si a si sem se mu líbila. Tak sme si povídali a potom k večeru sme se rozloučili a já přídu domů a říkám mámě, já mám asi kluka. No a už sme spolu začli chodit a já se začala zamilovávat až sem se zamilovala. Já sem měla nějaký potíže v mládí a pan doktor mi řekl, abych se nevdávala, že nebudu mít děti. A manžel měl takovou malou garsončičku, a tak sem za nim začla chodit a začli sme spolu spát, ale nic sme se nestrachovali, protože sem manželovi řekla, že děti mít nemůžu, ale já nakonec přišla do jinýho stavu. Ale manžel si tenkrát asi myslel, že sem ho podvedla nebo tak něco, ale vzali sme se, já byla v polovině těhotenství, ale byl to trapný, protože jemu bylo dvaatřicet, mně čtyřiadvacet a já se musela vdávat, no hrůůůůůza, z vostudy kabát. Voba sme z toho byli dost nešťastný. My sme neměli, kde bydlet! Až když se kluk narodil a bylo mu deset měsíců, tak teprve pak sme se stěhovali do vlastního. Ale co to stálo shánění! Já se starala vo děcko, manžel po práci sháněl byt. No hrůza, to byl těžkej život. Eště že už je to pryč. Já bych vůbec nechtěla, aby se to vrátilo – ani to mládí ani ten život... Akorát bych chtěla mít zpátky manžela, toho jo. Já do něj byla celej život zamilovaná. A když onemocněl, tak já ho nemohla dát do špitálu... Von měl rakovinu a...(pláč)...a dnem a nocí sem u něj byla a dělala první poslední, aby...(pláč)... No, ale pak sem ho stejně do tý nemocnice dát musela, protože už sem to sama nezvládala, no. Za dva měsíce pak umřel, chudák... To byl nesmírně skvělej člověk, protože ty manýry, co měl z domova, to mě ohromně imponovalo a já do něj byla pořád zamilovaná. **Jenže v životě já neměla nic jinýho než tu lásku, víte? To pro mě bylo všechno, celej můj život.** My sme byli totiž nesmírně chudí, my byli voba nevzdělaný a měli sme malý platy, takže byl pro nás problém starat se vo domácnost a rozpočet sem měla vždycky dost napnutej, protože já sem neuměla moc hospodařit. Manžel mi dal peníze, ale mě to hned rozuteklo a neměli sme na složenky, tak sem mu musela říct, aby mi dával jenom položku na jídlo a to nejnutnější, abysme jako vyšli no. Jenže já milovala módu a látky... A jednou přivezli nějaký švédský látky a já za ně utratila poslední peníze, co sem měla na tejden. Já sem to prostě nevydržela a musela si

koupit látku na dvoje šaty. A teď já přidu domů a ...(dlouhá pauza, začne plakat)...a teď manželovi říkám...(pláč)...já sem něco vyvedla a von, můj manžel byl velice vlídnej, a...(pláč)... já to snad nedokončím... a von jako, co sem vyvedla a já mu řekla, co sem provedla a ukazuju mu ty látky a von na to, dyť je to krásný, to já ti ty peníze dám, nic si z toho nedělej. Von byl moc chápavej. No a představte si, že já ty jedny šaty sem si přivezla i sem. Mám je tu ve skříni, na památku. Byly moc krásný a lesklý, no nádhera! Decentní elegantní šaty. Já si je sama i ušila, to já ráda a manžel taky. Já dycky v neděli šila a von u mě seděl. A ty druhý šaty sem dala vnučce, aby měla do společnosti. No, můj muž, to byl celej můj život...(pláče)... Já se omlouvám, nevím, co mě to popadlo. Jinak sme byli strašně chudý a pořád napjatý v rozpočtu... Já tvrdím, že manželství sou galeje pro voba. Chlap by si rád hrál a dělal si svoje věci, ale pokud má rodinu, musí se zapojit a věnovat ten svůj drahocenej čas jí. Jinak by to jako nefungovalo. No a když kluci malinko vodrostli, tak já musela do práce, za ten pult, že jo, tak sem dělala na směny a to víte, když sem měla odpolední, tak sem ráno poklidila, navařila a šla pracovat až do večera. Ale já dělala za tím pultem, že jo, a to musíte ale taky pěkně vypadat, takže eště než sem šla z bytu, tak sem se udělala a tak... No, byl to všechno fojr a stres. A jak sem měla odpolední, tak odpoledne se musel o kluky starat manžel. Ale musím říct, že mu to šlo skvěle. **U nás nikdy nebylo, aby u nás večer byly rozestlaný postele nebo tak. Manžel měl rád naklizino a všechno v pořádku a pro mě bylo hlavní, aby se cítil dobře.** A když sem měla raní, tak sem ráno vstávala zásadně prvá, aby se všechno stihlo. To sem musela eště nakoupit klukum snídaní, rohlíky a mlíko a pak sem letěla na tramvaj. No, a když máte tři chlapy, tak to pořád jen perete, uklízíte, vaříte, to je takovej švunk v tom životě...Víte, dneska ty chlapi nejsou moc vedený k nějaký zodpovědnosti vůči rodině. Znáte toho Vojtka?

9. **V:** Myslíte toho zpěváka?

10. **D:** Jo, tak ten už tý Libušce zase utek. To prostě strašný, jaký ty chlapi dneska sou. Nemaj žádnou zodpovědnost. **Můj muž byl k tomu naštěstí vedenej. Takže von tu zodpovědnost měl, ale bylo toho na něj moc. U nás to vždcky klapalo, kluci byly vždcky čistý, najezený, naučený. No, musí to absolutně klapat, jinak to nejde, jinak to vyjede z kolejí.** Chválabohu, že byl můj muž tak zodpovědnej... Mohla sem se na něj absolutně spolehnout. Dycky když sem měla tu odpolední, tak sem věděla, že se nemusím strachovat, že kluci budou v pořádku. Dal jim večeri, umyl je, naučil se s nima, nádobí umyl. Takže já přišla domů a tam to bylo jako ve chrámu – děti v postýlkách a manžel na mě už čekal, až přidu z práce. To všechno ale jen díky tomu, že můj muž měl takovou zodpovědnost, jinak bych to nezvládla. Ženskou k tomu nutěj ty děti, ale chlapovi se to musí vštípit výchovou, no. Já se taky sama divim, jak sem to zvládla, protože sem jako malá nebyla mámou vůbec vedená k nějaký péči vo domácnost. Máma třeba skvěle vařila, ale nikdy, opravdu nikdy ke mně nepřišla a neřekla, dívej se, jak se to dělá, ať víš, jak se jednou postarat. To sem jí měla hodně za zlý. A ani když sem jí poprosila, tak mi ten recept nedala. Jinak z těch dvou synů mám šest vnučat a osum pravnoučat. **A oba synové se přesně jako jejich taťka staraj o děti. My sme jim to předali a voni jsou voba strašně zodpovědný a svý děti milujou. Já prostě hlavně chtěla, aby byli kluci zodpovědný ke svejm rodinám a pořádný. Eště dneska, když přijdou, tak se jim snažim vštěpovat, jak moc důležitý je věnovat se rodině.** Ten mladší, ten je po mně, druhej spíš po manželovi. A ten první ten vstává taky první jako sem vstávala já a stará se. No, voni to kluci vodkoukali vod nás, vod manžela a vode mě, takže sou nesmírně zopovědný. To je to nejvíc. Život vás totiž pořád do něčeho tlačí. Tu musíte tohleto, tu zase tamhleto a jak nemáte zodpovědnost, tak se vám všechno zborťí. To nesmíte dopustit. Moje máma ta tu zodpovědnost prostě neměla a já to vodnesla...(delší pauza). A i všechny ty tři moje snachy sou strašně pilný, takže jim to v rodině klape tak jako to klapalo nám s manželem. **To já bych nepřežila, kdyby moji kluci nebyli zodpovědný k rodině....** No, já pracovala i na Štědrej den kolikrát a přípravy na večer byly na manželovi. A já měla doma dvapadesát klik a kliček a já když přišla večer domů z práce, strhaná sem byla jako kůň, abych s rodinou oslavila Ježíška, že jo, tak všechny ty kliky byly naleštěný. No, já byla nadšená. To nebyl byt, ale chrám. I sousedky to říkaly. Nejen uklizená domácnost, ale i srovnaný šuplíky, prostě všechno. Víte, ale přesto sem věděla, že manžel neni šťastnej. Von totiž nechtěl děti, protože sme neměli to postavení, abychom je lehce uživili, takže těžce

nesl, že musíme dít bídu s nouzí. Proto sem se neustále snažila, aby se cítil on i děti dobře, ale obnášelo ten strašnej stres a úsilí. A manžel byl pořád ve stresu, aby nás uživil. **Ted'ka už mám božskej klid a můžu vzpomínat jenom na to hezký. Mám pokoj sama pro sebe, tak si ho tady poklidim, každej den uklízim, já sem jinak nesvá, jo. Já sem si to tady domluvila s personálem, že si budu uklízet sama. Voni sem choděj uklidit jenom jednou tejdně, ale jinak si to dělám sama. Musí to bejt jako za tatíčka, von by měl ze mě radost, měl prostě rád kolem sebe čisto a příjemno. Takže já si to tady zvelebuj (usmívá se).** Jinak pořád chodim ven, můžu dobře chodit. A jednou za měsíc chodim tady s jednou setřičkou do restaurace na oběd. Jinak si tady s nikym moc nerozumim, já nesnesu ty neustálý řeči vo chorobách a voperacích, to je něco příšernýho, tak sem radši sama nebo si povídám s personálem. Mám ale i známý mimo domov pro seniory, tak spíš s nima se bavim. Jinak mám ale horší zrak a taky prsty už nejsou tak vobratný, no. Ale co nadělám. Tak to prostě chodí...

Seznam použité literatury:

- ☞ BACCI, Livi Massimo. *Populace v evropské historii*. Praha: NLN, 2003. 272 s. Utváření Evropy ; sv. 5. ISBN 80-7106-495-5.
- ☞ DURKHEIM, Émile. *Elementární formy náboženského života*. 1.vyd. Praha: Oikomenh, 2002. 491 s. ISBN: 80-7298-056-4.
- ☞ ERIKSON, Erik H. *Vital involvement in old age*. 1st pub. New York: Norton, 1989, c1986. 352 s. ISBN 0-393-31216-X.
- ☞ HAŠKOVCOVÁ, Helena: *Fenomén stáří*. 1.vyd. Praha: Panorama, 1990. 407 s. ISBN 80-7038-158-2.
- ☞ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1.vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
- ☞ KRÁLOVÁ, Jarmila: *Zařízení sociální péče pro seniory a zdravotně postižené občany*. 3.aktuliz. vydání. Brno: ANAG, 2005. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 80 – 7263 – 275 – 2
- ☞ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie nemoci*. 1.vyd. Praha: Grada, 2002. 198 s. ISBN 80-247-0179-0
- ☞ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie zdraví*. 2.vyd. Praha: Portál, 2003. 279 s. ISBN 80-7178-774-4
- ☞ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. 1.vyd. Praha: Grada, 2006. 204 s. ISBN 80-247-1370-5.
- ☞ KUCHAROVÁ, Věra. *Život ve stáří: zpráva o výsledcích empirického šetření*. Praha: VÚPSV, Socioklub, 2002. 89 s. Výzkumné zprávy. MPS4577300901.
- ☞ ROGERS, Carl.R. *Způsob bytí: klíčová témata humanistické psychologie z pohledu jejího zakladatele*. 1.vyd. Praha: Portál, 1998. 296 stran. ISBN 80 – 7178 – 233 – 5.
- ☞ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 2.vyd. Praha: Portál, 2004. 390 s. ISBN 80 – 7178 – 829 – 5.
- ☞ SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. 1.vyd. Praha: SLON,

2007. 284 s. ISBN 978 – 80 – 86429 – 62 – 5.

☞ VÁGNEROVÁ, MARIE. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978 – 80 – 246 – 1318 – 5 .

☞ VOHRALÍKOVÁ, Lenka. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. Praha, VÚPSV - Výzkumné centrum Brno 2004. 90 s. ISBN 80-239-4218-2